

ҚОРШАҒАН
ОРТАНЫ ҚОРҒАУ –
БАСТЫ ПАРЫЗЫМЫЗ

2-бет

ШЕТЕЛДІК ІРІ МҰНАЙ
КОМПАНИЯЛАРЫ
ҰЛТТЫҚ МҮДДЕМІЗГЕ
САЙ ҚЫЗМЕТ ЕТСІН

4-бет

Нұрлан ӨНЕРБАЙ:
ДЕПУТАТТЫҢ ҰЛТ
ТАҒДЫРЫ ЖОЛЫНДА
ЖАН АЯМАЙТЫНЫ
ҚУАНТТЫ

6-бет

ҚАЗАҚҰНИ

РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҚОҒАМДЫҚ - САЯСИ АПТАЛЫҚ

www.qazaquni.kz

qazaquni2000@gmail.com

2000 жылғы 11 тамыздан шыға бастады

№52 (974) 29.12.2021 жыл

ЖЫЛ

АДАМДАРЫ – 2021

«Қазақ үні» газеті мен Qazaquni.kz ұлттық порталының 2021 жылғы «Жыл адамдары» сараланды. Еліміздің еңселі болуы үшін еңбектеніп жүрген ел азаматтарының жүзден жүйрік, мыңнан тұлпарларын атап өту мақсатында дәстүрлі түрде ұйымдастырылып келе жатқан осынау жоба аясында оқырмандар қалаған тұлғасын таңдай алды.

8-9
бет

ТІЛ АТАСЫ АХАҢНЫҢ ЖЫЛЫ БОЛҒАНДЫҚТАН, 2022 ЖЫЛ – МЕМЛЕКЕТТІК ТІЛ ЖЫЛЫ БОЛУҒА ТИІС

«Ақ жол» фракциясы ҚР Премьер-министрінің орынбасары Е. Тоғжановқа Ұлт ұстазы, Алаш көсемі Ахмет Байтұрсынұлының 150 жылдығына байланысты депутаттық сауал жолдады. Сауалды ҚР Парламенті Мәжілісі депутаты, «Ақ жол» фракциясы мүшесі Қазыбек Иса жариялады. Келесі жылы Алаш көсемдерінің бірі, мемлекет және қоғам қайраткері, қазақ ғылымын академиялық жолмен ұйымдастырушы, XX ғасыр басындағы қазақ интеллигенциясы шоғырын тәрбиелеуші аса ірі тұлға, Ұлт ұстазы Ахмет Байтұрсынұлының 150 жылдығы ЮНЕСКО деңгейінде аталып өтеді. Осы мерейтойға байланысты үкімет комиссия құрып, жұмыс жоспарын жасады. Дегенмен, Ұлт ұстазын ұлықтау мақсатында жасалуы тиіс шаралар да жеткілікті.

5
бет

ТӘУЕЛСІЗДІКТІ САҚТАП ҚАЛУ ҚАЗАҚ ТІЛІНІҢ ДАМУЫНА БАЙЛАНЫСТЫ

Ел егемендік алар жылы мектеп табалдырығын аттадым. Ауылда туған соң, шаруашылықпен айналысып, қазақы ортада өстік. 7-8 сынып оқып жүргендегі бір сәт есімде қалыпты. Орыс тілі мұғалімі «орыс тілін білмесеңдер адам болмайсыңдар» деп ұрысып жатты. Біздің орысшамыз шамалы. Орыс әдебиетінде сабақты қазақша айтып береміз.

3
бет

ПОДЗЕМНЫЕ ВОДЫ – ШАНС ПРОТИВОСТОЯТЬ ЗАСУХЕ

В мире идут кардинальные негативные процессы, вызванные пандемией, карантинами, закрытиями границ, гибридной, биологической, экономической и др. войной. И наше правительство должно было реагировать соответствующим образом на такие вызовы времени, принять программы, меры, выработать общие подходы, чтобы подготовить страну и население к нынешним экстраординарным условиям, открыть новые производства и т.д.

10
бет

ТУҒАН ЖЕР ҚҰРМЕТІНЕН АРТЫҚ НЕ БАР?!

Биыл елден жақсы жаңалықтар жетіп жатты. Түркістан облысы Шардара ауданынан Тәуелсіздіктің 30 жылдық мерекесіне сай 30 Әлем чемпионы шыққанын естіп, риза болып қалдық. Оның 25-і қол күресінен, 5-еуі ауыр атлетикадан. Батырларымыздың жеңісті жолы жалғаса берсін дейміз.

16
бет

ҚОРШАҒАН ОРТАНЫ ҚОРҒАУ – БАСТЫ ПАРЫЗЫМЫЗ

Мемлекет басшысы Қ.Тоқаев Экология, геология және табиғи ресурстар министрі Серікқали Брекешевті қабылдады.

Қасым-Жомарт Тоқаевқа министрліктің биылғы атқарған жұмыстарының негізгі қорытындылары мен даму перспективалары, сондай-ақ Мемлекет басшысының Жолдауы аясында берілген тапсырмалардың іске асырылу барысы туралы есеп берілді. Серікқали Брекешев мемлекет басшысына еліміздегі экологиялық ахуалды жақсарту үшін қабылданып жатқан шаралар мен су саласын дамыту жоспары туралы баяндады. 2025 жылға дейінгі «Жасыл Қазақстан» ұлттық жобасы аясында еліміздің 6 облысында жалпы құны 1,7 миллиард теңге болатын 9 су қоймасы салынаты-

нын, сондай-ақ Су шаруашылығы комитетінің, аумақтық бассейндік инспекциялардың қызметін күшейту көзделіп отырғанын жеткізді. Кездесу барысында геология саласын дамыту мәселелеріне ерекше назар аударылды. Министрдің айтуынша, жер қойнауына жүргізілетін мемлекеттік геологиялық зерттеу жұмыстары жандандыры-

лып жатыр. Шамамен 684 шаршы шақырым жер қойнауын зерттеу жоспарланған. Сонымен қатар Ұлттық геологиялық қызметі құрылады. Президентке ауқымды көгалдандыру жұмыстары жөніндегі тапсырманың орындалу барысы туралы да есеп берілді. Серікқали Брекешев биыл 62 мың гектар жерге 130 миллион көшет егілгенін айтты.

ШАРУАЛАР МИНИСТРДІҢ ОТСТАВКАҒА КЕТУІН ТАЛАП ЕТТІ

Қуаңшылықтан тарыққан шаруалар ауыл шаруашылығы министрінің отставкаға кетуін талап етіп министрліктің ғимараты алдына жиналды. Еліміздің әр аймағынан келген 30-ға жуық шаруа қолда бар малды аман алып қалуға шенеуніктер көмектеспей отырғанына наразылық білдірді.

«Жұмысыңызды ширатып, Маңғыстауға көмектесіп, малды қыстан аман алып шығуға бар күшті жұмсаңыз. Егер олай жасай алмайтын болсаңыз, желтоқсанның 15-інде айтқаныңыздай, қызметіңізден бас тартыңыз» – деген шаруалар барлық талап-арыздарын қағазға тізіп келіпті. Министрлік ғимаратының кіреберісінде топталған арызданушыларды Қарашөкеев ақыры қабылдауға мәжбүр болды.

Биыл Маңғыстау және Қызылорда облыстарында қатты қуаңшылықтан мал

қырылды. Жазда құрғақшылықтан мындаған бас малынан айырылғандар осы кезде статистиканың дұрыс жүргізілмегеніне наразы. Ауыл шаруашылығы министрлігі 1500-нан аса ірі қара мен жылқы қырылды десе, шаруалар шығынның одан әлдеқайда көп екенін айтады. Олар есепқисапты қайта дұрыстау керек дейді. Сондай-ақ фермерлер төрт түліктің азығын арзандатуды сұрады. Қожалық иелері мемлекет тарапынан субсидияның бөлінетінінен бейхабар болып шықты. Үкімет қолдауын қолжетімді етіп, қағазбастылықты азайтып, ветеринарлық, жеке шаруа қожалығына қатысты заңнамаларды талқылауға шаруаларды араластыру қажеттігін алға тартты. Ербол Қарашөкеев фермерлердің әрбір сөзімен келісіп, мәселені шешетіндей кейіп танытты. «Қаңтардың басында арнайы комиссия жібереміз» деген министр уәде беріп құтылды.

ПРОКУРОРЛАР ПӘРМЕНІ ОРЫНДАЛАДЫ

Ақтөбе прокурорлары «Көкжиде» құмы мен жерасты суын сақтау үшін мұнай компанияларының жұмысын тоқтату шараларын бастады.

Ақтөбе облысының прокурорлары «Көкжиде» құмы мен жерасты суын сақтауға арналған жұмысты жіті бақылап отыр. Себебі бұл жердегі қор еліміздің Ақтөбе, Атырау, Маңғыстау облыстарының сапалы ауыз сумен қамтуға мүмкіндік береді. Әрі мемлекеттік табиғи қорық қорының тізіміне енгізілген. «Бас прокуратураның тапсырмасы бойынша облыс прокуратурасы уәкілетті мемлекеттік органдармен бірге жер қойнауын пайдаланушыларды тексеріп отырады. Мұнда заңсыздықтар тіркелді. «Көкжиде» құмы ластанған, апаттық жағдай экологтарға хабарланбаған

және өндірістік қауіпсіздікте сақталмайды. Ауаға шамадан тыс лас заттар шығарғаны үшін 200 млн. теңге болатын әкімшілік айыппұл салынды. Ал келтірілген залал 7 млрд. теңге болады. Қазір өндіру жұмыстары жүріп жатыр», - деді Ақтөбе облысы прокурорының аға көмекшісі Асылбек Сәбитов. Сонымен бірге Қылмыстық кодекстің «Жер қойнауын өз бетінше пайдалану», «Жерді бүлдіру» баптары бойынша сотқа дейінгі тергеу жүріп, залал толық өтелген соң, өндірістер тоқтатылған болады. Облыс прокуратурасы қабылдаған шаралар негізге алынып, Энергетика министрлігі «Көкжиде» кен орнындағы «СНПС-Ақтөбемұнайгаз» АҚ (10 ұңғыма), «КМК Мұнай» АҚ (68 ұңғыма), «Фирма Ада Ойл» ЖШС-нің (56 ұңғыма) жұмысын тоқтату шарасын бастады.

САЯСИ ҚУҒЫН-СҮРГІН ҚҰРБАҢДАРЫ ҚАШАН ТОЛЫҚ АҚТАЛАДЫ?

Мемлекеттік хатшы Қырымбек Көшербаев саяси қуғын-сүргін құрбандарын толық ақтау жөніндегі мемлекеттік комиссияның кезекті отырысын өткізді. Отырыста мемлекеттік комиссияның Жобалық кеңсесі, кіші комиссиялары, жұмыс топтары және өңірлік филиалдарының биылғы атқарған қызметінің негізгі қорытындылары қарастырылды.

Жиын барысында Премьер-Министрдің орынбасары Ералы Тоғжанов, министрлер Асхат Аймағамбетов, Ақтоты Райымқұлова, Аида Балаева, Алматы қаласының әкімі Бақытжан Сағынтаев, Маңғыстау облысының әкімі Нұрлан Ноғаев және басқалар баяндама жасады. Сондай-ақ, Бас прокурор Физат Нұрдуәлетов, Ішкі істер министрі Ерлан Тұрғымбаев және Ұлттық

қауіпсіздік комитеті төрағасының орынбасары Нұрғали Білісбеков жабық қорларда жүргізілген жұмыстар туралы баяндады. Қырымбек Көшербаев Мемлекеттік комиссияның тұтас ұйымдық құрылымын қалыптасқанын, әдістемелік база әзірленіп, мемлекеттік ведомстволық және шетелдік мұражайларда жүйелі іздестіру жұмыстары жолға қойылғанын атап өтті. Отырыс қорытындысы бойынша Үкіметке, орталық және жергілікті атқару, құқық қорғау органдарының басшыларына 2022 жылға арналған жұмыстың басым бағыттары бойынша аймақтарда зерттеу жұмысын қамтамасыз ету және Мемлекеттік комиссияның баспа қызметін кеңейту жөнінде нақты тапсырмалар берілді. Еліміз бойынша саяси қуғын-сүргіннің құрбаны болғандарды түгелдей және толық ақтау жұмыстары қашан аяқталады белгісіз.

ЕЛІМІЗДЕ ӨЛІМ ЖАЗАСЫ ҚОЛДАНЫЛМАЙДЫ

Қазақстан өлім жазасын түпкілікті бас тартты. Сенаторлар елдегі ең ауыр жазаны алып тастау туралы заң жобасын мақұлдап, қоюға жіберді.

Бұл бастаманы Қасым-Жомарт Тоқаевтың өзі көтерген болатын. Бұған дейін сенаторлар геноцид жасап әскери бүлікті бастағандарға өлім жазасын қалдыруды ұсынған-ды. Енді елдегі аса ауыр қылмыс жасағандарға ең жоғары жаза – өмір бойы бас бостандығынан шектеу. Қазақстандағы осы уақытқа дейін өлім жазасы болғанымен, ол орындалмады. Оған себеп – 2004 жылы жарияланған мораторий. Содан бері ең ауыр жазаны бір ғана қылмыс арқалады. Ол – 2016 жылы 9 адамның өмірін қиған лаңкес Руслан Күлекбаев. Бірақ кейін оның да жазасы өзгертіліп,

өмірінің соңына дейін түрмеде отыратын болды. «Қылмыстық кодекстік процестерге осы жаза туралы нормалар болмайды. Осылайша Қазақстан қылмыстық жаза ретінде өлім жазасынан толық бас тартады. Сондықтан біздің елде бұл жазаны қолдану мүмкін болмаған соң, хаттаманы ратификациялау туралы заңнан ескертпені алып тастау ұсынылады» - деді ҚР Бас прокурорының орынбасары Әсет Шындалиев.

ЖҰМЫСШЫЛАРДЫ ҚЫСҚАРТУ ЖАҚСЫ ӘДІС ЕМЕС

Теңіз кенішіндегі қызметкерлердің жаппай қысқартуы энергетика министрі үшін түк те емес. Мырзағалиевті 39 мың адамның жұмыссыз қалатыны аса алаңдатпайтынына ұқсайды.

Министр жұмыстан қысқартатын азаматтарды мұнайлы өлкеде жаңа зауыттар салынады деп жұбатпақшы болды. «Жобаның басталып аяқталатыны табиғи десек, елдің инвестициялық тартымдылығын қолдау қажет. Жергілікті атқарушы биліктің және үкіметтің міндеті осы жұмысынан босайтын адамдарды жұмыспен қамту. Келесі жылы Атырау облысында полипропилен шығаратын зауытты іске қоспақшымыз» - деді ҚР Энергетика министрі Мағұм Мырзағалиев.

Энергетика министрлігі зауыт салумен қатар Қазақстандағы

мұнай өндіру көлемін арттырмақ. Мәселен, 2030-жылға қарай Қашағанда қара алтынды өндіру 86-дан 104 мың тоннаға дейін жетпек. Екі жылдан кейін Теңізде «Келешек кеніеу» жобасы аясында мұнай 12 миллион тоннаға артық өндіріледі. Дәл осы жобада жұмысынан жаппай қысқартатын 39 мың қызметкер қызметте етуде. 2023 жылы жоба аяқталуы тиіс. Ал келер жылы кезең-кезеңімен жұмыстарынан шығарылатын жұмысшыларды министрдің бұл сөзі жұбата қоймағаны анық.

ҚЫЗЫЛАҒАШ СУ ҚОЙМАСЫ ҚАЛПЫНА КЕЛТІРІЛДІ

Алматы облысындағы Қызылағаш су қоймасын қайта жаңарту және қалпына келтіру жұмысы аяқталды. 2010 жылдың наурыз айында көктемгі су тасқыны салдарынан қойма толығымен бұзылған болатын. Тек ұзындығы 263 метр тоннельдік су шығару жүйесі ғана сақталған-ды.

Қалпына келтіру жұмысы 2016 жылдан бері жүргізіліп келеді. Осы жоба бойынша бас мердігер - «Қазушар» РМК Алматы филиалы. Жоба құны - 5,6 млрд. теңге. Су қоймада бөгет қалпына келтіріліп, су жіберілді. Су жинағыш гидротарап салынды. Гидротарап пен бөгетті автоматтандыру және бейнебақылау жұмыстары жүргізіледі. Сондай-ақ, диспетчер бөлмесі бар екі пәтерлі үш тұрғын үйдің құрылысы жүзеге асырылды. Су жинағыш су торабы мен бөгет электрмен жабдықталып, көріз жүйесі қамтамасыз етілді. «Қазгипроводхоз» ӨК жобалау институтының ұсыныстарына сәйкес 2020 жылдан бастап су қоймасында судың сынақ жинағы жүргізілуде. Сынақ қорытындысы бойынша 2022 жылы нысан пайдалануға беріледі. Жобаның мақсаты - толық сыйымдылығы 42,65 млн. м3 су қоймасын, 1,4 мың га алқаптағы қолданастағы суармалы жерлердің сумен қамтамасыз етілуін арттыру және оны суару алаңын 6,7 мың га дейін жеткізе отырып, жаңа суармалы жерлердің 5,3 мың га өсімін арттыру үшін су торабын және сол жағалау арнасының бас бөлігін қалпына келтіру. Бұл өз кезегінде Ақсу ауданының әлеуметтік-экономикалық дамуына оң әсер етеді, жаңа жұмыс орындары құрылады. Су қоймасының толық сыйымдылығы 42,65 млн. м3, пайдалы сыйымдылығы – 36,95 млн. текше метр. Айта кетейік, Қызылағаш суару алқабын игеру Алматы облысының даму сызбасына енгізілген болатын.

Дәурен АБАЕВ:

БІЗ ТЕК ҚАЗАҚ ТІЛІНІҢ ҚОЛДАНЫСЫН МІНДЕТТІ ЕТІП ЖАТЫРМЫЗ

«Ашық диалог» сұхбатында ҚР Президенті Әкімшілігі басшысының бірінші орынбасары Дәурен Абаев көрнекі ақпараттың мемлекеттік тілде жазылуын реттейтін заң жобасы туралы пікір білдірді.

Сұхбат барысында жүргізуші Ресейдің кейбір ақпарат құралдарының ҚР Парламенті Мәжілісінің депутаттары бастамасымен қолға алынған заң жобасына шүйлігіп жатқанын айтып, Президент Әкімшілігі басшысының бірінші орынбасарынан осы туралы пікірін сұрады.

«Кейбір ресейлік БАҚ-та аталған заң жобасы біржақты берілгенін айту керек. Мен тіпті манипулятивті дер едім. Мысалы, кейбір басылымдардың тақырыбында «Қазақстан орыс тілінің көрнекі қолданысынан арылып жатыр» деп айтылған. Мағынасына қарасаң, біз орыс тілін көрнекі жарнамада қолдануға тыйым салатын заң қабылдап жатқан сияқтымыз. Ең реніштісі, адамдардың көбі осы қате тақырыптан әрі қарай кіріп оқымай, осы қате тақырып бойынша ой түйеді. Іс жүзінде орыс тілін ешкім қолданыстан алып жатқан жоқ. Біз тек қазақ тілінің қолданысын міндетті етіп жатырмыз. Көрнекі ақпарат екі немесе үш тілде ілінсе де ешқандай проблема жоқ», — деді Дәурен Абаев.

Сұхбат беруші депутаттардың мұндай бастаманы неліктен көтергенін де түсіндірді. «Біздің депутаттар неге бұл мәселеге бас қатырғанын білесіз бе? Өйткені көрнекі жарнамада, тіпті мейрамханалардың мәзірінде қазақ

Ел егемендік алар жылы мектеп табалдырығын аттадым. Ауылда туған соң, шаруашылықпен айналысып, қазақы ортада өстік. 7-8 сынып оқып жүргендегі бір сәт есімде қалыпты. Орыс тілі мұғалімі «орыс тілін білмесеңдер адам болмайсыңдар» деп ұрысып жатты. Біздің орысшамыз шамалы. Орыс әдебиетінде сабақты қазақша айтып береміз.

тілі не мұңдә қолданылмайды, не қате қолданылып жүр. Қате өріп жүреді. Интернет атаулар мен тіркестерді қазақшаға тікелей, калькамен аударған мәнсіз мәтіндер туралы «мемдерге» толып кетті. Сондықтан заң жобасында дәлме-дәл аударма және дұрыс жазу нормасы туралы талап енгізу қарастырылған», — деді Президент Әкімшілігінің басшысының бірінші орынбасары.

Оның айтуынша, аталған Заң жобасының тағы бір қыры бар. «Бұл — елді мекендердің атын тарихи негізге сүйеніп дұрыс жазу. Мысалы, «Үлгі ауылы» дегенді орыс тіліне аударып, «село Примерное» деп аударуға келмейді. Одан да сорақы етіп «Ульга» деп жазуға

мүлде болмайды. «Үлгі» деген тұпнегіз сақталуы керек. Ал «Новоалексеевка» деген елді мекеннің аты қазақ тілінде де «Новоалексеевка» болып жазылады, «Жаңа Алексеевка» ауылы емес. Бұл топонимика мен тілдік норманы тәртіпке келтіру ғана. Қазір орыс тілінің көрнекі қолданысында ешқандай проблема жоқ. Ал қазақ тілінде, өкінішке қарай, ондай проблема бар. Біз оны түзетуіміз керек. Мұны біз мемлекеттік тілдің қолданысын неғұрлым сапалы бақылау арқылы іске асырамыз. Сондықтан орыссыздандыру туралы әңгіме жоқ. Біз тек мемлекеттік тілдің дұрыс, сапалы қолданысы үшін, халықтың оған құрметпен қарауы үшін күресіп жатырмыз», — деді Дәурен Абаев.

ТӘУЕЛСІЗДІКТІ САҚТАП ҚАЛУ ҚАЗАҚ ТІЛІНІҢ ДАМУЫНА БАЙЛАНЫСТЫ

Ол кезде қазіргідей ақпараттық технология жок. Бірер ғана телеарна бар. Мұрнымен сөйлейтін біреу орысша дубляждаған шетел фильмдерінің таспасын жалға алып көреміз. Онда да бір сөзін түсінсең, он сөзін түсінбейсің. Қазір ғой, смартфон қолынан түспейтін балалар қай тілде мультфильм немесе кино көрсе, тілі сол тілде шығатын.

Содан не керек, орыс тілі мұғаліміне «Біз Қазақстан деген тәуелсіз елде тұрамыз, орыс тілін үйренудің қажеті шамалы» деп қойып қалғанымы бар. Бұл сенімге мектеп бітіріп, Алматыға оқуға келгенше берік болдым. Мұндағы жағдай ауылдағыдай мүлдем бөлек болып шықты. Шынында да, «орыс тілін білмесең, адам болмайсың» деген сөз рас екеніне көзім жетті. Амал жоқ, орыс тілін, тандаған мамандығыма сәйкес, ағылшын, тіпті испан тілін қатар үйрендім. Сол кезде өзіме немен айналыссам да қазақ тілінің қолданыс аясын кеңітумен шұғылданам деп уәде бергем.

Содан, көре-біле келе, осыдан 10 жыл бұрын, Тәуелсіздіктің 20 жылдығына арнап, қазақ тілін үйренуді ынталандыру үшін орыстелді достарымды көздеп, «10 причин, почему важно знать и говорить на казахском языке» деген кітап жаздым. Алайда тілді қолдануды ынталандыру үшін онда қолданатын мазмұн болуы

керек екен. Ол тілде өзекті кітаптар шықпаса, соңғы фильмдерді ол тілде көре алмасаң, соңғы оқалық ашқан ғалымдар ол тілде дәріс оқымаса, ол тілдің қай жерін қолданасың. Тіл — сол тілде сөйлейтіндер түсінісу үшін қолданатын коммуникация құралы болып қана қалады.

Содан осыдан үш жыл бұрын Mazmundama қорын құрып, әлемнің өзекті әдебиетін қазақшаға аударма бастадық. Осы уақыт ішінде жанкешті редакция 50 кітап шығарды, оның отызы биыл шықты. Мұны біз Тәуелсіздіктің 30 жылдығына арнадық. Келер жылы елу кітап шығару жоспарда бар.

Әлемде жылына 2 миллионға жуық кітап шығады. Бұл — 8 миллиардқа жуық адамзаттың жыл сайын осы дүниеге беретін ақыл-ойы, мазмұны. Әлемнің миллиардтаған халқының мазмұн жасау қуаты, шығармашылық әлеуеті Қазақстанда тұратын 19 миллион халықтан әлде қайда артық. Сондықтан қаласақ та, қаламасақ та, шетел тілдерінде шығып жатқан жалпы адамзаттың ақыл-ойын тұтынуға мәжбүрміз. Ия өз тілімізде, ия өзге тілде тұтынамыз. Қазақ тілінің қолданыс қуатын арттыра түсу үшін әлбетте маңызды контент өз тілімізде болғаны абзал.

Бірақ ол бір адамның, бір министрліктің, бір институттың немесе фило-

логтардың жұмысы емес. Тіл — қоғамдық құбылыс болған соң, осы тілді меңгерген әрбір адам, әрбір маман өз саласындағы қазақ тілінің контентін дамытуға атсалысқаны айнал. Мәселен, дәрігер, оның ішінде, айталық, окулист медицинаның өзі маманданған бағытта қазақ тілінде қандай кітаптар бар, жоқ болса, соны аудартуға ықпал етсе. Қазақ тілін ғана білетін жас өркен медицинаны меңгеріп, окулист болып шыға ала ма, жоқ әлде басқа тілді қолдануға мәжбүр ме?

Бізден кейінгі ұрпақ қазақ тілінен көбірек алу үшін біз қазіргі ұрпақ қазақ тіліне көбірек беруіміз керек. «Тіл жоғалып бара жатыр» дегенге саятын даурықпа сөзбен емес, контент қалыптастырар нақты жасампаз іспен.

«Тәуелсіздік — тәтті сөз ғана емес, ұлттық жауапкершілік» деп Әбіш Кекілбаев айтпақшы, жауапкершілік алу-ды емес, беруді талап етеді. Кеннедидің әйгілі сөзі бар, «Мемлекеттен не алдым деп емес, не бердім деп сұра» дейтін. Сол сияқты, өскелең ұрпақ өзге тілді білмей-ақ «адам болу» үшін, түптеп келгенде тәуелсіздікті тұғырлы ету үшін әрбір азамат өзінен «Қазақ тіліне не бердім» деп сұрау заман тауды. Себебі мемлекет даму үшін алдымен сол мемлекетте тұратын адамдар білімді-білікті болуы керек, ал адамдардың білімді-білікті болуы үшін олар сөйлейтін тіл мазмұнды, яғни контент көп болуы керек. Демек Қазақстанның дамуы, тәуелсіздікті сақтап қалу түптеп келгенде қазақ тілінің дамуына тікелей байланысты.

Шыңғыс МҰҚАН
Фейсбук парақшасынан

• Дүбірлі дүние

«ҚАЗАҚСТАН ОРЫС ТІЛІНДЕ СӨЙЛЕЙТІН ЕЛ»

Ресей президенті Владимир Путин 23 желтоқсанда Мәскеуде журналистермен өткен баспасөз мәслихатында Қазақстанды «толық мағынасында орыс тілінде сөйлейтін ел» деп атады.

— Бізде өте терең гуманитарлық байланыс бар. Орыс тілін сақтауға және дамытуға мұқият қарап отырғаны үшін Қазақстан басшылығына ерекше алғыс айтамын. Қазақстанда қанша адам орыс тілін үйреніп жатқанын өздері білесіздер. Ол — толық мағынасында орыс тілінде сөйлейтін ел. Орыс тілінде оқытатын мектептердің, жоғары оқу орындары филиалдарының саны артып келеді, оларға конкурс та көп, — деді Путин қазақстандық журналистің сұрағына.

Биыл тамызда Ресей мемлекеттік тілде қызмет көрсетуді талап еткен «Til Maudani онлайн партиясы» Youtube арнасының авторы Қуат Ахметовтің видеоларын «орыстар мен орысша сөйлейтіндерді жек көру» деп бағалап, Мәскеу Қуат Ахметовтің Ресей аумағына кіруіне 50 жылға тыйым салған-ды.

ТҮРКІЛЕР ТУРАЛЫ ФИЛЬМ ТҮСІРГЕНДЕР ТҮТҚЫНДАЛДЫ

Түркияның мемлекеттік Anadolu агенттігі Ресейдің Хакасия аймағында GZT басылымының редакторы Назгүл Кенжетай мен Эмин Карачак ұсталғанын хабарлады. Олар Ресейдегі түркі халықтарының өмірі жайлы деректі фильм түсірген. Кенжетай мен Карачакты экстремизммен күрес бөлімінің қызметкерлері ұстаған. Журналистердің заттары кәмпескеленіп, түсірген барлық материалдары жойылған. Қазір екеуі Абакандағы уақытша қамау орнында отыр, жақын арада депортацияланады.

Назгүл Кенжетай — Түркияда тұратын Қазақстан азаматы. Ол Хакасияға барғанға дейін Эмин Карачакпен бірге Якутия, Бурятия және Алтайдағы түркі халықтарының өмірінен бірнеше бағдарлама түсірген. Абакан қалалық соты Кенжетай мен Карачакты Ресейге кіру ережесін екі рет бұзды деп таныған. Ішкі істер министрлігінің мәліметінше, Хакасияда аккредитациясыз жұмыс істеген, сол үшін оларға 5 мың рубль көлемінде айыппұл салынған. Бұған дейін олар Якутияда да дәл осылайша айыппұл төлеген.

ДЖО БАЙДЕНГЕ ПРЕЗИДЕНТ БОЛУ ҰНАП ҚАЛЫПТЫ

АҚШ президенті Джо Байден 2024 жылы президент сайлауына қатысқысы келетінін мәлімдеді. «Денсаулығым қазіргідей жақсы болса, өз кандидатурамды ұсынамын», — деді АВС телеарнасы тілшісінің сауалына жауап берген президент Байден. Джо Байденнің келесі президент сайлауына түсу-түспеу мәселесі америкалық баспасөзде кең талқыланып жатыр. Бұған президент рейтингінің құлдырауы себеп болды. 79 жастағы Байден тағы бір мәрте президент сайлауына түссе, ол АҚШ тарихындағы ең жасы үлкен кандидат атанады.

2-3-бетті дайындаған
Зейнолла ҚАБИОЛЛАҰЛЫ

ШЕТЕЛДІК ІРІ МҰНАЙ КОМПАНИЯЛАРЫ ҰЛТТЫҚ МҮДДЕМІЗГЕ САЙ ҚЫЗМЕТ ЕТСІН

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ПРЕМЬЕР-МИНИСТРІНІҢ ОРЫНБАСАРЫ Р.В.СКЛЯРҒА

Құрметті Роман Васильевич!
Осыдан бір жыл бұрын, 2020 жылғы 30 қарашада Қазақстан Республикасының Энергетика және инфрақұрылымдық даму министрлігі, Қазақстан машина жасаушылар одағы, «Қарашығанақ Петролеум Оперейтинг Б.В.», «Норт Каспиан Оперейтинг Компани Н.В.», «Теңізшевройл» ЖШС (NCOC, КПО және ТШО) компаниялары арасында келісімге қол қойылып, мұнай-газ машиналарын жасауды дамытудың халықаралық орталығын және жергілікті қамтуды дамытудың тікелей инвестициялар қорын құру жөнінде хабарланған болатын. Әрине, бұндай хабарды көптеген қазақстандық кәсіпкерлер зор ынтанымен қабылдады. Өйткені олар, бұл бастамада, жаңа өндірістерді ашу, сондай-ақ жұмыс істеп тұрған отандық өндірушілердің мүмкіндіктерін кеңейту арқылы мұнай-газ саласы үшін тауарлар мақсатына локализация жасау мақсатын түр деп есептейді. Алайда бір жылдан астам уақыт өте келе, Орталық пен Қордың құрылуына қарамастан, ауыз толтырып айтатындай қол жеткізген жетістіктерін көре алмай отырмыз.

Биылғы жылдың 27 наурызында «Ақ жол» фракциясы мұнай-газ саласы бойынша жергілікті қамту үлесін арттыруға мүмкіндік беретін осы бастамалардың неге бірнеше айға созылғаны себептерін түсіндіруді және жобалардың іске асырылуын жеделдету жөнінде депутаттық сауал жолдады.

Ол сауалға министрлік тарапынан тиісті жауап алды, бірақ сол жауапта көрсетілген нақты іс-шаралар қашан іске асатыны көпшілікке әлі күнге дейін анық емес. Осы жылдың қыркүйек айында машина жасаушылардың форумы аясында «Ақ жол» демократиялық партиясының төрағасы осы мұнай-газ машиналарын жасауды дамыту орталығының қашаннан бастап жұмысқа кірісетіндігі жөніндегі сұрағына, орталық өкілдері «тек келесі жылдың көктемінде миссиямызды анықтаймыз» деп жауап берген.

Келесі жылдың көктемінде дейін созуға қандай себеп? Және осы біз, құр сөзден, нақты іске қашан көшеміз? Керісінше, олар бір жылды босқа кетірмей, отандық өндірушілерді тартып, қандай көмек, қандай қолдау керектігін біліп, қызу жұмыс

атқарып жатуы тиіс. Мұндай стратегиялық маңызы бар мәселенің шешілуін созу ұлттық мүддемізге қайшы деп санаймыз. Тәуелсіздігіміздің 30 жылдық мерейтойын атап отырып, қазіргі кезде 90-шы жылдары тек жер қойнауын пайдаланушылардың шарттарға, бүгінгі күні басқаша көзқарас керек сияқты. Тіпті, үш аса ірі мұнай өндіруші шетелдік компаниялары тікелей инвестициялар қорына қыруар қаражат бөліп отырғанда, құрылған орталықтың мынандай жайбарақат жүрісі таң қалдырады.

Жуырда, Парламент «Өнеркәсіптік саясат туралы» заңды қабылдап, Мемлекет басшысына қол қоюға жіберді. Осы заңға «Ақ жол» фракциясы, бірқатар кедергілерге қарамастан, шетелдік ірі жер қойнауын

пайдаланушылардың отандық тауар өндірушілермен өзара іс-қимылында офсеттік саясатты іске асыру, кәсіпорындарға жаңа өнімге техникалық құжаттаманы сатып алуға жәрдемдесу бағытында түзетулер ұсынып, қолдауға ие болды. Бұл, қазіргі уақытта бәсекелестігімізді сақтау үшін өте қажет іс. Біздің мақсатымыз шетелдік компаниялардан тек өндірілген мұнай-газдан салық алу емес, сонымен қатар елімізге жаңа технологиялар әкелу, инновациялық экономика құру, диверсификация жүргізу, тиісті мамандар даярлау.

Қаншама біздің жастар шетелден жоғары білім алып келіп, елімізден жұмыс таппай, нәтижесінде, қайтадан шетелге кетуге мәжбүр. Мұнай-газ саласында құрылған машина жасауды дамыту орталығының

мақсаты – ірі жер қойнауын пайдаланушы операторларды Республиканың машина жасау саласымен байланыстыра отырып, осы салада жергілікті кәсіпкерлердің біліктілігі мен әлқуатын дамыту. Сондықтан, осындай орталықтың қызметі еліміздің стратегиялық дамуына маңызы зор болғандықтан, Орталықтың жұмысын үдету керек деп есептейміз.

«Ақ жол» фракциясы бұрын көтерген депутаттық сауалына нақты жауап ала алмағандықтан, келесі сұрақтарды қайталап қояды:

- мұнай-газ машина жасауды дамыту жөніндегі халықаралық орталықтың нақты жобаларға көшу мерзімдері нақты белгіленгені туралы;

- жергілікті қамтуды дамыту үшін тікелей инвестиция қорының қаражаты қандай бағыттарға, қалай жұмсалатындығы туралы;

- потенциалды компанияны таңдау және жергілікті қамту саясатын дамыту жұмыстарын қалай жүзеге асырылатыны жайлы ақпарат жолдауыңызды сұрайды.

Құрметпен,
«Ақ жол» ҚДП
фракциясының депутаттары:
С. Ерубасов, А. Перуашев,
Е. Барлыбаев, Б.
Дүйсенбинов,
А. Әбілдаев, Д. Еспаева,
А. Жұмабаева, Қ. Иса,
А. Линник, Е. Өмірғали,
М. Раманқұлов, Ғ. Хамзин

Азат ПЕРУАШЕВ:

ТӘУЕЛСІЗДІК НЕГІЗІНДЕ ӘР АЗАМАТТЫҢ КҮНДЕЛІКТІ ҚАЖЫРЛЫ ЕҢБЕГІ ЖАТЫР

«Ақ жол» демпартиясының төрағасы, Мәжіліс депутаты Азат Перуашев Қарағандыда алаштанушылар және облыс кәсіпкерлерімен қатысуымен Тәуелсіздіктің 30 жылдығына арналған салтанатты жиынға қатысты.

Жиынды ұйымдастырушы – «Ақ жол» ҚДП Қарағанды облыстық филиалының басшысы Ермек Әбілдин шараға Жезқазған, Шахтинск, Сәтбаев, Абай және облыстың ауылдық аймақтарынан әріптестерді шақырды.

- Әріптестерді еліміздің бас мерекесімен құттықтаймын. Осы 30 жыл ел үшін де, әрқайсымыз үшін де оңай болмады. Жетістіктер мен кемшіліктер, шешілмеген мәселелер мен жаңа мүмкіндіктер бар. Бірақ, жан-жағына қарап, Тәуелсіздік таңында қабылданған талай шешімдердің дұрыс болып шыққанын, халқымыздың әлеуеті мен көкжиегі кең, лайықты мемлекет құра алғанын түсінесін.

Біз бүкіл әлемге ашықпыз және ұлттық болмысымызды

сақтап қалдық. Түрлі мәдениет өкілдерінің достығын бағалап, ана тіліміздің қолданыс аясын кеңейтіп келеміз. Біз табиғи ресурстарды игеріп, экономиканы әртараптандыруға ұмтылудамыз. Ал біздің Тәуелсіздігіміздің негізінде әрбір азаматтың, әрбір отбасының күнделікті қажырлы еңбегі, табандылығы мен шыдамдылығы жатыр.

Бүгінде жүріп өткен 30 жылдық тәжірибемізге сүйене отырып, ары қарай жылжуымыз керек; ағымдағы олқылықтардан арылып, одан да күшті, әділ және дамыған мемлекет құруымыз шарт, – деді Азат Тұрлыбекұлы жиын аясында.

Сондай-ақ, Мәжіліс депутаты қарағандылықтарды дәл Тәуелсіздік күнінің қарсаңында бұрынғы Октябрь ауданына

Әлихан Бөкейханның атының берілуімен құттықтады.

– Бұл жаналық бүкіл елімізге қуаныш сыйлады. Тәуелсіздігіміз үшін күрескен, өз жандарын пайда еткен арыстарымыздың аттарын ту етіп көтеру – біздің буын үшін парыздың орындалуы, абыройдың асқақтауы, – деді «Ақ жол» төрағасы.

Салтанатты шара барысында Азат Перуашев бірқатар қатысушыларды мемлекеттік және қоғамдық наградалармен марапаттап, қоғамның өзекті кемшіліктерін шешу, партия жұмысын күшейту жөнінде әңгімелесіп, ұсыныстарын тыңдады.

Ол, сондай-ақ, осындай игі шараны ұйымдастырған «Ақ жол» ҚДП Қарағанды облыстық филиалының белсенділеріне және оның төрағасына алғыс білдірді.

«Ақ жол» фракциясы ҚР Премьер-министрінің орынбасары Е. Тоғжановқа Ұлт ұстазы, Алаш көсемі Ахмет Байтұрсынұлының 150 жылдығына байланысты депутаттық сауал жолдады. Сауалды ҚР Парламенті Мәжілісі депутаты, «Ақ жол» фракциясы мүшесі Қазыбек Иса жариялады. Келесі жылы Алаш көсемдерінің бірі, мемлекет және қоғам қайраткері, қазақ ғылымын академиялық жолмен ұйымдастырушы, ХХ ғасыр басындағы қазақ интеллигенциясы шоғырын тәрбиелеуші аса ірі тұлға, Ұлт ұстазы Ахмет Байтұрсынұлының 150 жылдығы ЮНЕСКО деңгейінде аталып өтеді. Осы мерейтойға байланысты үкімет комиссия құрып, жұмыс жоспарын жасады. Дегенмен, Ұлт ұстазын ұлықтау мақсатында жасалуы тиіс шаралар да жеткілікті.

ТІЛ АТАСЫ АХАҢНЫҢ ЖЫЛЫ БОЛҒАНДЫҚТАН, 2022 ЖЫЛ - МЕМЛЕКЕТТІК ТІЛ ЖЫЛЫ БОЛУҒА ТИІС

Әлихан, Ахмет, Міржақыптар бастаған Алаш арыстары Қазақ Елінің Тәуелсіздігі жолында өлшеусіз қайрат көрсетті және ұлт азаттығы үшін саналы түрде құрбандыққа бара білді. Қазақ тіл ғылымының қазығын қағып, шаңырағын көтеріп, керегесін кеңейткен, бір өзі бір академияның жұмысын істеген, феномен дарынды Ахсан - Қазаққа Құдай бере салған асыл қазына!

Аханның тойынан ешқайсымыз аянып қалмауымыз керек! Ұлттың Ұлы Ұстазы Аханның тойында шаппағанда, қайда шабамыз?! Бұл біздің елдігімізді білдіретін ерекше той болуы тиіс!

Қостанай облысы әкімдігі Жангелдин ауданы орталығынан 100 шақырымдай жердегі шамамен 100-дей отбасы тұратын Ахан туған ауылға ғалымның атын бердік дейді. Ауыл түгілі облысқа берсе де лайықты болатын Ұлт ұстазының аты алыс шалғайдағы жолсыз ауылмен ғана шектеліп қалмауы тиіс.

Алашқа, яғни Қазаққа қарсы күрескен Жанкелдиндердің елді жаныштаған 70 жылдық заманы келмеске кетті! Алаш көсемі Ахандардың армандап, айқасқан Тәуелсіз Қазақ Елінің заманы келгеніне 30 жыл толды. Ендеше, Алаш көсемдері Ахмет пен Міржақыптың туған ауданының аты өміл күнге дейін қызыл болың аты әлік кезінде ұлты мен дінін ауыстырып, Николай Степнов болған Жангелдиннің атында болуы елге де, ерге де, ең алдымен әруаққа қиянат! Ауданның аты 150 жылдығын әлем атап өткелі ұтырған Ұлт ұстазы Ахмет Байтұрсынұлының атында болуы керек! Бұл тарихи әділеттілік болар еді. Бұл туралы 2020 жылы Жанкелдин ауданының тұрғындары, Ахмет Байтұрсынұлы мен Аккөл ауылдарының 292 адамы Қазақстан Президенті Қ.Тоқаевқа Ашық хат та жазған еді. Ол баспасөзде жарияланған. Бұл Саяси бағдарламасына декоммунизацияны басты мақсат етіп алған «Ақ жол» партиясының мақсатына да сай келеді.

Тәуелсіздік рухында тәрбиеленген кез келген әкім Қостанай өңірін басқаруға келгенде ең алдымен Алаш көсемдері Ахан мен Жұрттың туғаларына тағзым етуі етуі жазылмаған заң! Қазір Алаш көсемдерінің ауылына баратын жол жоқ! Әлем бойынша елулікке кірдік деп, екпіндеп, қырықтықты қырып тастап, енді отыздыққа кіруге омыраулап отырған, Тәуелсіздігіне 30 жыл толған Қазақ Елінде ұлт көсемдерінің туған жеріне баратын жол жоқ. «Әруақ разы болмай, тірі жарымайды» деп өскен иманды ел емеспіз бе? Ұлыларын ұлықтай

алмаған елдің болашағы күмәнді екенін ұмытпайық.

Елдің тағы бір талабы – Қостанай қаласындағы әуежайға Ахмет Байтұрсынұлының атын беру керек. Ұлттың ұлы ұстазының елін көруге келгендерді қала қақпасы әуежайдан Аханның өзі қарсы алып жатқаны жарасымды емес пе? Ұлт ұстазының еңселі ескерткіші тек Қостанаймен, қос астанаман ғана шектелмеуі керек! Бүкіл Тұранның тұлғасы дерлік Аханның ескерткіші Түркі әлемінің ордасы Түркістанда, алғашқы астанамыздың бірі Қызылордада, Шымкентте, барлық облыс орталықтарында да тұруы тиіс! Түркияда Анкарада, Ресейде Орынборда, Өзбекстанда Ташкентте, Әзірбайжанда Бакуде ескерткіштерін орнатуға қол жеткізу керек. Барлық облыс орталықтары мен қалаларда Ахмет Байтұрсынұлы атындағы көшелер мен мектептер, ескерткіштері міндетті түрде болуы тиіс. Ал Павлодар қаласында Тәуелсіздік алғанымызға 30 жыл толса да, Ұлт Ұстазының атында бір көше де, бір мектеп те болмауы нені білдіреді? Петропавл қаласында да бір көше жоқ! Өзге ұлт өкілдерінің атауынан аяқ алып жүре алмайтын Павлодар мен Солтүстік Қазақстан облысы әкімдері Алаш көсемдерін біле ме екен? Тіпті, қалың қазақ тұратын Ақтауда және Қарағанды Аханның атында бір көше де жоғына не деуге болады?

Аханның асыл мұраларын Түркі әлеміне насихаттау жұмысы жолға қойылуы керек. Еліміздің астанасында Ахмет Байтұрсынұлы атындағы ұлттық құндылықтарымызды, ең бастысы - қазақ тілінің сан қырлы насихатымен айналысатын көп салалы мәдени-танымдық орталық ашылуы тиіс.

Қоғамның талабымен тарихи нысан әрі мәдени ескерткіш болып табылатын Ахмет Байтұрсынұлы МУЗЕЙ-ҮЙІ екі ай бұрын Алматы қаласы балансына өтіп, Алматы қаласы музейлер кешенінің санатындағы сегізінші музей болды. Негізінен, еліміздегі ерекше тарихи тұлғаның жәдігері болып табылатын бұл музей дербес мекеме болуға толық құқы бар. Сондықтан алдағы уақытта республикалық статус берілуі керек. Және бұл мемлекеттің атына өзгеріс МҮЗЕЙ-ҮЙІ деп жазылуы міндетті. Әйтпесе, қазір Әлихан, Ахмет, Міржақып бастаған Алаш арыстарының тегіне жөн-жосықсыз «ов» отарлық жалғауын қосып жіберу етек алууда. Ал олар тектерін «ов»-сыз қазақша жазу туралы арнайы мәлімдеме жасаған.

Ахмет Байтұрсынұлы атындағы Тіл білімі институты мемлекеттік және ұлттық тілдің ғылыми база-

сын әзірлеп, тілтанымдық негізін жасап отырған, Мемлекеттік деңгейдегі жазу реформасын жүзеге асырып және ұлт ұстазының ғылыми мұраларын зерттеп келе жатқан, қазақ тілінің мемлекеттік деңгейдегі қызметін ғылыми тұрғыда қамтамасыз етуші бірден-бір ғылыми мекеме. Сондықтан институтқа Ахмет Байтұрсынұлының 150 жылдығы қарсаңында, одан кейін де айрықша статус, жан-жақты қолдау қажет.

Ғылым ордасы (Ғылым академиясының) ғимараты – Шоқан Уәлихановтың ескерткіші, Марғұланның ескерткіші, Абай Құнанбайұлының ескерткіші сияқты Қазақстанның ғылымына арналған ерекше архитектуралық салтанатты кешен, Қазақ ғылымының аурасы есіп тұратын Қазақ ғылымының символы. Осы ансамбль Ахмет Байтұрсынұлының ескерткіші арқылы толығырақ. Себебі қазақ ғылымын академиялық жолмен ұйымдастыруды алғаш қолға алып, 1921 ҚазКСР Оқу-ағарту комиссариаты жанынан «АкЦентр» («Білім ордасы») құрған. Бұл кейін қазіргі ҚР ҰҒА мен ондағы басты ғылыми зерттеу институттарының алғашқы негізі болған. Сондықтан Ғылым ордасының Құрманғазы көшесі жағындағы қапталына А.Байтұрсынұлы атындағы Тіл білімі институтының жанына Ахмет Байтұрсынұлының еңселі ескерткішін орнату керек.

Ахмет Байтұрсынұлы мұраларын зерттейтін жас ғалымдарды қолдау, тарту үшін арнайы стипендия тағайындау керек. Білім және ғылым саласында Ахмет Байтұрсынұлы атындағы атаулы сыйлық болуы керек.

Текстолог мамандығы Ахмет Байтұрсынұлының есімімен байланысты. Елімізде «текстология» (мәтінтанушы) деген мамандық қалыптастыру керек. Оның ішінде көне түркі, соғды жазуларымен қатар, араб графикалы ескі мәтіндерді оқитын мамандар тәрбиелеу керек. Оны арнайы мамандандырылған ғылыми мекеме – Ахмет Байтұрсынұлы атындағы Тіл білімі институты арқылы магистратура және докторантура мамандықтары бойынша жүзеге асыру қажет. Соғыған бәтұрларын көзге есіңдер.

Осы жылдың маусым айының басында Ахмет Байтұрсынұлы атындағы Тіл білімі институтында «Ахметтану» бөлімі ашылған. Бөлімде екі ғылым докторы, екі PhD доктор, бір магистр жұмыс істейді. Бұл – Республикадағы Алаш қайраткерлерін тану мақсатында арнайы ашылған ең алғашқы ғылыми орталық. Осы бөлімнің жұмысына Министрлік тарапынан

Институт арқылы қолдау көрсету керек. Ахмет Байтұрсынұлының 150 жылдығына орай жоспарланған Ахмет Байтұрсынұлының белгісіз мұраларын алыс-жақын шетелдік мұрағаттардан іздеу, жинау ісіне Бөлім қызметкерлерін жұмылдыру, тарту қажет. Ахмет Байтұрсынұлы атындағы Тіл білімі институтына 2022 жылдан бастап Ахмет Байтұрсынұлының мұрасын жинақтауға, зерттеуге арналған Мемлекеттік тапсырыспен орндалатын жобаға тапсырыс беріп, арнайы қаражат қарастыру қажет. Немесе Институттың Ахмет Байтұрсынұлы мұраларын зерттеуге бағытталған жобаларын гранттық және мақсатты-нысаналы конкурстарда қолдау қажет.

Ахаң жар бола жүріп, Ұлт ұстазының қазақ тәуелсіздігі жолындағы ұлы күресіне өлшеусіз үлес қосқан, сол үшін азапты күн кешкен, ашаршылықта қайтыс болған, мұсылман дініне өткен орыс қызы Бәдіриса шешеміз неге насихатталмайды? Халықтар достығын насихаттайтын Қазақстан Халқы Ассамблеясының қайрат көрсетер тұсы осы емес пе?

Ғылым академиясының ғимараты – Қазақ ғылымы мен руханиятының символы, қасиетті орда. Осы іргелі ғимараттың жанынан, қазірде ұлт ұстазының аты берілген, Ахмет Байтұрсынұлы атындағы Тіл білімі институтына кіреберіс жағынан кезінде Қаныш Сәтбаев түрлі төтенше жағдайлар салдарынан ғылыми мұраны қорғау үшін, бомбадан панаулаушы үлкен жертөле жасатқан. Жекелерді қолты өтіп кекткен сол жертөле ұлттық намысқа тиетін, қазақ ғылымының киелі отын бұлғап, Ұлт Ұстазының асыл рухын аяққа таптап, әруағын шулататын «Марка» гей-клубы мен «Барвиха» түнгі клубтарына айналған. Тойып секіргендер мен біржыныстылардың жын-ойнағы киелі орынды ластап жатыр. Кезінде елді шулатқан Құрманғазы мен Пушкинді сүйістіріп қойған билборд осы үңгірден шыққан... Кейін зиялы қауымның шу көтеруімен ол жарнама зорға алынып тасталды, бірақ гей-клуб пен түнгі клуб әлі дүрілдеп жұмыс істеуде...

Қазақ үшін Ұреске қасиетті тұлға, Ұлттың Ұлы Ұстазы Ахан атындағы Тіл ордасының астында жын ордасы ойнақ салып жатуы ешқандай елдің ұғымына сыймайды! Бұл жынойнақты шұғыл тоқтатуды талап етеміз! Осы жынойнақ орындарды жауып, ғимаратын Ғылым ордасының меншігіне алу керек.

Ұлт ұстазы – Тәуелсіз Қазақстанның әлем халықтары алдындағы бет-беделі. Ұлы ұстаз есімін ұлықтау – Ел тәуелсіздігі мен

дамуының, ұлттық құндылықтар мен ұлт мұратының жүзеге асып жатқанының белгісі.

Біздің ұсыныстарымыз:

1. Ахмет Байтұрсынұлының туған ауданы мен ауылын жандандыру үшін туған жерінде мемориалдық кешен салу керек.

2. Ахмет Байтұрсынұлының туған ауылына жол салынуы керек.

3. Ахандай ұлы тұлғаны дүниеге сыйлаған Байтұрсын бабамыздың қараусыз қалған, аянышты күйдегі қабірі мен қорымын қолға алу керек.

4. Қостанайдағы әуежайға Ахмет Байтұрсынұлы атын беру керек.

5. Алматыдағы Ахмет Байтұрсынұлы МУЗЕЙ-ҮЙІНЕ ұлттық статус беріліп, штат саны шешіліп, МЕМЛЕКЕТ қамқорлығына алынуы керек.

6. Осы музей-үй жанындағы жер теліміне АЛАШ ҮЙІ ғимаратын салу, Алаш Арыстары мұрасын кешенді зерттеу орталығын ұйымдастыру;

7. Алматыдағы Ахмет Байтұрсынұлы саябағына (1998 ж) тарихи тұлғаның ЕҢСЕЛІ ескерткішін қою;

8. Ахмет Байтұрсынұлы атындағы Тіл білімі институтына айрықша статус, қаржылық қолдау қажет.

9. Алматыдағы Ахмет Байтұрсынұлы атындағы ТІЛ БІЛІМІ ИНСТИТУТЫНЫң ғимаратының алдына ғалымның ескерткішін орнату.

10. Келесі жыл – ЮНЕСКО бойынша Ахмет Байтұрсынұлы жылы болғандықтан, тіл атасы құрметіне елімізде келесі 2022 жыл – Мемлекеттік тіл жыл болуы тиіс.

11. Астанамыз бен барлық облыс орталықтарында Аханның ескерткіші тұруы тиіс! Ресейде Орынборда, Анкарада, Ташкентте, Бакуде ескерткіштерін орнату керек.

12. Еліміздің астанасында Ахан атындағы көп салалы мәдени-танымдық орталық ашылуы тиіс.

13. Аханның асыл мұраларын Түркі әлеміне насихаттау жұмысы жолға қойылуы керек.

14. «Қазақ» газетінің 7 томдығын, «Айқап» журналының 5 томдығын, «Сарыарқа» газетінің 1 томдығын шығару керек.

15. «Ағартушы» атты А.Байтұрсынұлы туралы монография мен ахметтанушы ғалым Райхан Имаханбеттің «Ғасыр сандағы» атты кітабы дайын кітабын қазақ, ағылшын, түрік, орыс тілінде шығару керек.

16. Тіл білімі институты астындағы «Марка» гей-клубы, «Барвиха» түнгі клубтарын жабу керек.

Құрметпен,
«Ақ жол» фракциясы мүшелері

Дулат ИСАБЕКОВ,
ҚР Мемлекеттік сыйлығының иегері:

ҚАЗАҚ ТІЛІ ЖЫЛЫН БЕЛГІЛЕП, ТІЛІМІЗДІ ДҮР СІЛКІНДІРУІМІЗ ҚАЖЕТ...

«Ақ жол» партиясы төрағасының орынбасары, ҚР Парламент Мәжілісінің депутаты, белгілі ақын Қазыбек Исаның «Ақ жол» фракциясы атынан ҚР Премьер-министрінің орынбасары Е.Тоғжановқа Ұлт ұстазы, Алаш көсемі Ахмет Байтұрсынұлының 150 жылдығына байланысты жолдаған депутаттық сауалында орынды мәселелер көтерілген. Осы тұста бір нәрсені баса айтқым келіп отыр. Парламентке «Ақ жол» партиясы келмей тұрып, Мәжіліс мінберінен Ахмет Байтұрсынұлы сынды Алаш арыстарының аттары мүлде аталмайтын. Бүгінде Алаш арыстарына лайықты құрмет көрсетілу мәселесінің қозғалып отырғандығының өзі ұлттық мүддеміздің лайықты қорғалып келе жатқанының көрінісі.

Біріншіден, Ахмет Байтұрсынұлының 150 жылдығы, Қазыбек Иса айтқандай, ұлттың ұлы мерекелерінің бірі. Осынау атаулы күннің қазақ халқы үшін мән-маңызы жоғары. Өйткені, Ахмет Байтұрсынұлы ұлттың ұлт болуы тұрса да, бас тартпаған тұғырлы тұлға. Яғни, Міржақып Дулатұлы, Мағжан Жұмабайұлы, Ахмет Байтұрсынұлы, Жүсіпбек Аймауытұлылар саналы түрде өзін оққа байлаған азаматтар. Алаш партиясының ұлық көсемдері, қазақ халқының көшбасшылары — зиялы қауым өкілдерінің ішіндегі ең білімді, ең саяси ойы жетілген қазақ ұлтының болашағы үшін жандарын аямаған ұлт қайраткерлері. Осындай Алаштың ардақтыларынан біз нені аяуымыз керек?! Ұлт ұстазының құрметіне Қазақстан бойынша дүбірлетіп үлкен бір той өткізбесек, біздің ұлт ретінде өмір сүруіміздің мәні де жоқ. Ахмет Байтұрсынұлы көтерген үлкен мәселе — Тәуелсіздік еді. Амал нешік, азаттықтың ақ таңының атқанын көре алмай кетті. Көп күттіріп келген Тәуелсіздікке қолымыз жетіп, бүгінде оның 30 жылдығын атап өтудеміз.

Сондай-ақ, Ахмет Байтұрсынұлы қазақ алфавитінің, қазақ тілінің негізін қалаған өте білімдер лингвист. Сондықтан да келесі жылды Қазақ тілі жылы деп атауымыз өте орынды. Иә, ана тілін осылайша бір дүр сілкіндіріп қоюымыз заңдылық деп есептеймін. Қазақ тілі өркендеп жатыр дейміз, жоқ, керісінше, шегіншектеп бара жатыр. Қарап отырсақ, «Хабар» телеарнасының өзі қазіорыс тіліндегі хабарларын көбейтті. Себебі, негізгі мәселелер бойынша қазақ тілін білдіретін саясаткерлер, депутаттар қатын қасы. Болса да саусақпен санарлық. Сондықтан, амалсыз орыс тілінде шүлдірлейтіндерді тындауға мәжбүрміз. Біз бұлардың санасына қазақ тілін қайткен күнде де сіңіруге тиіспіз. Келесі жылды Ахмет Байтұрсынұлының 150 жылдығына байланысты Қазақ тілінің жылы деп атасақ, саналарына бір ұшқын жететін шығар.

Дәл осы сылбыр күйімізбен жүре берсек, қазақ тілін өркендетпек түгілі, одан әрі кейін шегіндіре береміз. Ахмет Байтұрсынұлы шаңырағын көтерген, керегесін керген, уықтарын қадаған қазақ тілінен айырылып қалу қаупі төніп тұр. Келесі жылды қазақ тілінің жылы деп ұялмай, қазақ тілінде де, орыс тілінде де айта алатын күнге жетуге тиіспіз. Осы жағынан мен Қазыбек Исаның бастамасын қолдаймын.

Аталмыш депутаттық сауалда көтерілген, Тіл білімі институты астындағы гей клубтар мен түнгі клубтарды жабу мәселесі де өте өзекті. Қызтекелер ұлтты құртатын, тіпті, түп-тамырымен жоюға апаратындар. Бұлардың елімізде көптігі мені қатты алаңдатады. Әншейінде митингіге бес адам шықса, бәрін тырқыратып қуамыз. Неге қызтекелерге де осындай қатаң шара қолданбаймыз?! Әйтпесе жастардың арасында үлгі болып кететін түрі бар. Бұл өте қауіпті. Ұлтқа зияны тиетін, түштеп келгенде, ұлтты бордай тоздыратын нәрселерге, көзімізді жұмып қарап отырғанымыздың өзі қылмыспен пара-пар әрекетсіздік. Тек, Тіл білімі институты астындағы гей клубтар мен түнгі клубтарды жауып қана қоймай, еліміздің барлық қалаларындағы осындай орындардың көзін құртуымыз керек.

Смағұл ЕЛУБАЙ,
Қазақстанның Еңбек сіңірген қайраткері:

ҰЛТТЫҚ МҮДДЕ ЖОЛЫНДАҒЫ ҰСЫНЫСТАРДЫ ҚУАНА ҚОЛДАЙМЫН...

Мәжіліс депутаты Қазыбек Иса Ұлт Ұстазы Ахмет Байтұрсынұлының алдағы жылғы 150 жылдығына орай жасаған ұсыныстарының ішінде іске асырылуға тиісті маңызды ұсыныстар бар. Атап айтқанда, 2022 жылды Мемлекеттік тіл жылы деп жариялау, А.Байтұрсынұлы институтының астындағы жертеде орналасқан қызтекелер жиналатын түнгі клубты құрту және Жангелдин ауданына А.Байтұрсынұлы есімін беру туралы ойлар депутат жариялаған ұсыныстардың ішіндегі ең елеулісі екен. Осы ұсыныстардың Үкімет тарапынан қолдау тауып іске асып кетуіне тілектестік білдіреміз!

Марат ТОҚАШБАЙ,
«Президент және халық» газетінің бас редакторы:

ҰЛТ ҰСТАЗЫ МҰРАСЫНА БАЙЛАНЫСТЫ АРНАЙЫ БАҒДАРЛАМАЛАР ЖАСАЛУЫ КЕРЕК

«Ақ жол» фракциясы атынан сайланған Мәжіліс депутаты Қазыбек Иса бауырымыз өзінің депутаттық сауалында өте маңызды мәселені көтеріп отыр. Келесі жылы Ұлт ұстазы Ахмет Байтұрсынұлының 150 жылдығының аталып өтілетініне шын мәнінде қуаныштымын. Өкінішке орай, Қазақ елінде, Қазақ жерінде дайындықтың кемшін екені көрініп тұр. Көп нәрсенің әлі күнге дейін қолға алынбағандығын, көп нәрсенің шешілмегенін депутат ашына айтып. Ахмет Байтұрсынұлы туған жүз отбасындай ғана тұратын ауылдың жағдайы сын көтермейтінін тілге тиек етті. Тозығы жеткен жолдардың жайын айтудың өзі ұят. Бұл — мемлекеттік тұрғыдан қолға алынатын маңызды мәселе. Ахмет Байтұрсынұлының туған ауылын көркейткіп, туристердің баруына тиісті қадамдар жасалуы керек. Бұл ұлт ұстазына деген халықтың махаббаты одан әрі арттырып, Алаш көсемі салған сүрлеуді даңғылға айналдыруға септігін тигізеді.

Сол сияқты Алматы қаласындағы Ахмет Байтұрсынұлы атындағы мұражайға ұлттық мәртебе беру туралы ұсынысты да қолдауға тиіспіз. Әңгіме Ұлт Ұстазы төңірегінде болғандықтан, ол кісінің атындағы мұражай ұлттық мәртебеге әбден лайық. Қостанай облысына қарасты Жангелдин ауданының атын өзгертіп, оған Ахмет Байтұрсынұлының атын беру өте орынды. Революционер Жангелдин — большевизмнің өкілі. Николай Степнов деген атқа ие болып, қазақ халқына түрлі қысым ұйымдастырушылардың бірі болды.

Сонымен қатар, Ахмет Байтұрсынұлы мұрасын оқып үйренуге байланысты арнайы бағдарламалар жасалуы керек деп есептеймін. Мектеп оқулықтарында кеңірек орын алғаны құба-құп болар еді.

Ахмет Байтұрсынұлы Ұлт Ұстазы еткен ең алдымен ұлтқа деген махаббаты еді. Осы патриоттық сезім әрбір жастың, әрбір мектеп оқушысының жүрегінде лаулап тұруы керек. Сондықтан, осыған байланысты шаралар Үкімет тарапынан қолға алынса екен дейміз. Күні бүгінге дейін Қазыбек Иса көтерген мәселелердің барлығы оң шешімін тауып келе жатқаны көңіл қуантады. Бұл депутаттық сауалдың да шешімі Үкіметке сын. Бұл биліктің қаншалықты ұлтқа жақын екендігін көрсетеді деп ойлаймын. Халық қалауысы Қазыбек Исаның ұсыныстары оң шешімін табатынына сенім білдіреміз!

Нұрлан ӨНЕРБАЙ,
Қазақстанның Еңбек сіңірген қайраткері:

ДЕПУТАТТЫҢ ҰЛТ ТАҒДЫРЫ ЖОЛЫНДА ЖАН АЯМАЙТЫНЫ ҚУАНТТЫ

Мәжіліс депутаты Қазыбек Иса «Ақ жол» фракциясы атынан ҚР Премьер-министрінің орынбасары Е.Тоғжановқа Ұлт ұстазы, Алаш көсемі Ахмет Байтұрсынұлының 150 жылдығына байланысты депутаттық сауал жолдады.

Qazaquni.kz ақпарат агенттігінің жарияланған «Тіл атасы Аханның жылы болғандықтан, 2022 жыл — Мемлекеттік тіл жылы болуы тиіс» атты депутаттық сауалға белгілі әнші, Қазақстанның Еңбек сіңірген қайраткері Нұрлан Өнербай ұн қатып, өз пікірін білдірді.

— Осы ұлтқа қызмет етуді қалай түсініп жүрміз? Әрине, әркім өз сала-сында хал-қадірінше іс тындырып ақ жатыр. Бірақ аптаның бес күнінде сегіз сағат қана жұмыс істеп, екі күн демалыста диванда шалқалап жатып ұйқы қандыру, бұл ұлтқа қызмет жасағанға жатпас. Ол — қалтаң мен қарынның қамы, сандықтың түбіндегі бір жапырақ дипломының қайтарымы ғана болар. Арғы тарихымызға көз жүгіртсек, Күлтегін бабаларымыздан бастап, «ұлттың болашағы үшін-күндіз отырмадым, түнде ұйықтамадым» десе, кеше Алаш арыстары да осы ұлтының болашағы үшін жанын пиде етті. Ұлт болашағы дегеніміз ол — өскелең ұрпақ. Ал енді сол ұрпақты тарихын танитын, тілін қадірлейтін, дәстүрін қастерлейтін қазақ кадер ұлттың ұрпағы екенін мақсат ете алатындай етіп, жерін сүюді санасына сіңіріп тәрбиелеу, оқыған-тоқығаны бар бүгінгі ұрпақ біздің міндетіміз. Ықылым заманнан солай болған. Қол бастаған ба-тырлар, әділ төрелігімен ел басқарған би-көсемдер, сөз ұстаған шешендер, бәрі-бәрі ұлтының болашағын үшін қызмет еткен. Ұлы даламыздың түсінде осы бабаларымыздың үні әлі жаңғырып тұр. Тек соны санасына сіңіріп, құлағына құйып беру арқылы ғана ұлтын сүйіп, халқының қамын жейтін отаншыл ұрпақты тәрбиелей аламыз. Жарты әлемге билік жүргізген батыр бабаларымыздың ізі сайрап жатқан арғы тарихымызды тиісті деңгейде дәріптей алмай жатсақ та, бергі тарихымыздың қыл-бұрауы шешіліп Алаш қайраткерлерінің ата-рын жаңғырту басталды. Оған да тәуба. Осы ретте кешегі орақ тілді, өткір ойлы Шерағандардың (Шерхан Мұртаза) ізін жалғап, биік мінберлерден халықтың жан дауысын жеткізіп, ұлт болашағының сөзін сөйлейтін азаматтар бар екен. Мәжіліс депутаты, «Ақ жол» фракциясы мүшесі Қазыбек Иса бауырымыздың ұлт ұстазы Ахмет Байтұрсынұлы ұлықтау турасында көтерген ұсыныстары ел құптарлық іс деп білем. Шүкір дейік. Өз басым қолдаймын. Қолдап қана емес, солай болуын талап етем. Мына жарық дүниеге адам болып келдің бе — азамат бол! Қазақ болып тудың ба — халқыңа қызмет жаса!

Өз-өзін жоғалтып жападан-жалғыз қалған қазақ жігітін қырғыздың Қиял атты қарлығаштай қамқор қызы тағыз астан аққыт өткенде ата-анасымен табыстырған. Алматыда оқып жүрген кезінде – 1991 жылдың 23 ақпанында есін жоғалтқан Айбек туыстарын тапқан соң ғана өзінің Бақытжан екенін білді.

АЖАЛ АУЗЫНАН АЛЫП ҚАЛҒАН ҚЫРҒЫЗДАР

Бішкектегі ауруханада ауыр халде жатқан қазақ жігіті бір айдан кейін есін жия бастады. Кәдімгідей бойын тіктеп өз-өзіне келгенмен, бұл жерге қалай түскені ойына оралмай қойды. Оны айтасыз, өзін ажал

Аты-жөні белгісіз құдайы қонаққа айналадағы жұрт қызық көре қарады. Кездесе калса болды жас-кәрісі түгел айналшықтап жүйріп, анымынаны сұрап қоймайды. Бұл да үйреніп алған: «Атым – Бек. Алматылықпын» дейді де қояды. Әрі кетсе Ауған соғысы туралы айта бастайды.

Сол кездері теледидарда Ауған соғысы туралы хабарлар мен түрлі кинолар жиі беріліп жататын. Қажет нәрселерді есінде сақтап, тіпті жаттап алған болатын. Басқа не айтпақ?..

Бекен атты қырғыз жігіттің үйінде бір ай бойы жатып алғанына өзі қатты қапаланды. Ақыры, былай-былай шығып, жұмыс тауып алмақ ниеті бар екенін сылтауратып бұл үйдегілермен кимай қолтасты.

– Қазақта Бек деген ат жоқ, сенің атың Айбек шығар, – деп Қиял оны солай атай бастады.

Көп ұзамай дүниеге шекесі торсықтай ұл келді. Бірақ осы үлкен қуаныш өзімен бірге Қиялға батпандай мұң ала келген еді. Аты жоқ әкеден туған баланы кімнің тегіне жазарын білмей дағдарды. Бәрі ақылдаса келе, ақыры Қиялдың әкесінің атына жазуға бел байлайды. Жаңа туған Бексұлтан перзентханадан сөйтіп Егізбайұлы болып шықты.

– Баланы басқа кісінің атына жаздыру үшін алдымен «баладан бас тартамын» деген қолхат жазып беру керек екен. Өз әкемнің атына жазып отырған күннің өзінде қолхатты жылап отырып әрең жазып бердім, – дейді Қиял Егізбайқызы.

Айбек сол үйдің баласына

бір кісі «Айбектің әке-шешесі бар. Мақтааралда тұрады» деп аян берді. Меніңше, сен жетім бала емес сияқтысың. Тәрбиенде, мінез-сұлқың да бірақ ортадан шыққан жігіт екеніңді байкатады, – деп онда-сонда ой салып қойып жүрді.

Шынын айтқанда, айналада дос бар, дұшпан бар. Ауылдастар арасында Қорымды ауылының бір жігітіне көз қиығын салып көрмеген құлыншақтай әдемі қыздың қор болып қанғырған қазаққа тұрмысқа шыққанын айттып қалып жүргендер бар сияқты көрінетін.

Қиялдың көңілінде өзі сүйіп қосылған қосағынан күндердің күнінде айырылып қалам ба деген қорқыныш сезімі де жоқ емес еді.

Шын жүрегімен жақсы көрген

Айбектің ұйқысырап жатып айтып қалатын кейбір сөздерін ерінбей-жалықпай қағазға түртіп алып жүрген Қиял бір күні әңгімесін төтесіне көшті.

– Қазақстанға барып қайтамыз. Шымкент жаққа... Мақтаарал деген айылды тауып алу керек. Ел бар, жұрт бар, сұрастырамыз. Біреу болмаса біреуден бір дерек шығып қалар.

Қырғызстаннан қия басып шығып көрмеген Қиял бірақ жеме-жемге келгенде алдырап қалды. Ертіп жүрген ешкім жоқ, бұрын-соңды көрмеген Шымкентке бару да оңайға түспеді. Дегенмен... қырғыздың қайсар қызы ештедененен тартынбады. Қиялдың жан-жүрегі бір жақсылықты сезіп тұрған еді.

ҚАЙТА ҚАУЫШУ

«Сұрай-сұрай Меккеге де барасын» деген. Әркімнен әртүрлі сұрай жүріп бұлар Мақтаарал ауданының Қызылқұм ауылына ат басын тіреген еді. Бейтаныс жер Айбекке де түрлі ой салды. Бірақ ол 9 жыл 2 ай 17 күннен кейін өз туған жерінің топырағын басып тұрғанын сезген жоқ.

– Балам спортпен жан-жақты айналысқан мықты спортшы еді. Алғашында Ақмолада оқыды, кейін Алматыға ауысып, жазғы, қысқы демалыстарына келмей қалған болатын. Сол келмей қалғанның аяғы жоғалған есебі болды ғой, – дейді Бақытжанның әкесі Раманқұл. – Сөйтсек, ол қосымша бизнеспен айналысып жүріп, Қырғызстанға барғанда бір топ бұзақылармен төбелесіп, ес-түсін білмей ауруханаға түсіпті.

Мектебін жақсы бітіріп, бір емес, үш институтта оқыған баласы Бақытжанның ұшты-күйлі жоғалып кетуі шешесіне ауыр тиген. Шапқылап жүрген анасы іштей мүжіле-мүжіле, өз бетінше жүруден де қалып, екі таяққа сүйенуге мәжбүр болды. Сырты бүтін болғанымен, ішін жегідей жеген жан жарасы қанша жерден күйік отына салса да, ол құдайдан үмітін үзген жоқ болатын.

– Сол күні күн ыстық еді, әкесі далада отыр екен, екі таяқпен әрең жетіп, мен де қасына барып жайғастым. Бір кезде медбике болып істейтін жиен қызымыз бар еді, сол «Апа жүрегіңіз қалай еді, жүре аласыз ба өзіңіз?» деп бірденелер айта бастады. Мен бір қонақ келіп қалған екен ғой деп ойлағанмын. Сөйтсем, мені дайындап жатқан түрі екен, бір уәкә «Бақытжан келді ғой» демесі бар ма! Екі таяққа сүйеніп әрең шыққанмын үйден, екі таяқ орнында қалды. Екеуіміз бірдей жүгіріп кетіппіз. «Орамал алып шық, орамал алып шық» дегенге үйден орамал алып шығыппын. Өзім ештедені білмеймін, шынын айтсам, – дейді жылай-жылай жанары суалған Бақытжанның шешесі Тұрғанқұл Сәрсенбаева.

Алматыдағы Жамбыл технология институтының филиалында сырттай оқып, сол институтта жұмыс істеп жүргенінде, 1991 жылы жоқ болып кеткен Бақытжан өзінің әке-шешесі мен туған-туысқандарын таныған жоқ. Үйдегі фотоальбомдар мен құжаттарға қарап қана өзінің Айбек емес, Бақытжан екеніне сенген. Шынын айтқанда, бұл қырғыз қызы Қиялдың арқасы еді.

Әнуарбек ӘУЕЛБЕК,
журналист

ҚАЗАҚТЫҢ ҚЫРҒЫЗ ҚЫЗЫ

аузынан алып қалған қырғыз дәрігерлеріне аты-жөні мен қайдан келгенін айтып бере алмады. Жиырмалар шамасындағы жігіттің мына хал-жайын жақсы түсінген дәрігерлер де оған асығыстық жасаған жоқ.

Қазақ жігіті ұзақ ойланып барып қасындағыларға өзінің аты Бек екенін айтты. Ақыл-есінен айырылғанына іштей намыстанғаны сонша Ауған соғысына қатысқанын айттып ақталғандай болды. Бұл өтіріктердің ойына қалай келе қалғанын өзі де білмейді. Бәлкім, ауруханада теледидардан Ауған соғыстары жайында болған хабарларды көріп жүргеннің салдары болар.

Бір айдай жатқан соң Бекті ауруханадан шығаратын болды. Алайда олар мезгіл сиянтқан өтпелі көзенің өз қиындығы осы кезде оның басына да ыңғайсыз бір жағдай орнатқан еді. Бар ықылас-пейілін салып өзін емдеп шығарған дәрігерлердің ақысын төлеу керек болды. Басқаны қойғанда өзінің аты-жөнін ұмытып қалған жігітте ақша қайдан болсын.

Осы жайды айтқызбай-ақ сезген қасында жатқан Бекен деген қырғыз жігіті қол ұшын созбағанда, ол дәрігерлер алдында ұятқа қалған болар еді. Құдай жарылқап, Бекен жасалған емдомға кеткен шығынның бәрін өз қалтасынан төлеп берді.

– Бекен аға ауруханадан менен бұрын шығып кеткен болатын. Кейін өзім ауруханадан шыққанда не істерімді білмей қойдым. Қайда барамын? Осы бұрын мен қай жерде жүріп едім? Ештеңе есіме түспейді. Амал жоқ, сол Бекен ағаның үйіне тура тарттым, – дейді өткен өмірінің ізін өшіріп алған жігіт.

Бекен Шолпан-Атаның іргесіндегі Қорымды ауылында тұратын. Ауруханада өзімен бірге жатқан жігітті ол құшақ жая қарсы алды. Жайылып жастық, иіліп төсек болған үй иесі оған барынша ыстық ықылас танытқан еді. Бек бұл үйде бір күн емес, екі күн емес, тапжылмай бір ай жатты.

АТЫ ЖОҚ ӘКЕ

Үйден шығып кетуге бір киналса, көшеге шыққан соң одан бетер мазасызданды. Ешкімді танымайды, еш жерді білмейді. Бір ойдан кейін бір ойдың соңына түсіп, Ыстықкөлдi жағалап бара жатып бір пансионаттың басшысына жолығып қалды. Аты – Талай. «Жылқы малы – кісінескенше, адам баласы – түсініскенше» дегендей, сөйлесе келе екеуі тіл табысып кетті. Талай шынымен Ауған соғысында болған еді.

Жаңа танысын ол өзінің пансионатына орналастырып, тіпті жұмыс тауып берді. Бұл жерде Бек үш жыл тұрды. Пансионат айналасында жүрген кісілердің бір жақсы жері – мұның кім екенін, қайдан келгенін сұрастырып мазасын алған жоқ. Оны қойшы, Ыстықкөлдiң жағасында жүріп Бек қырғыздың Қиял атты бір қызына ғашық болып қалды...

Күн сайын көл жағалай жүгіріп бой сергітетін Қиял Қорымды ауылындағы талай жігіттің арманы болатын. Қор қызындай көрінетін өзінің сымбатына сүйсіне қарап жүрген қазақ жігітін Қиял да сезіп жүрді. Құдай сәтін салып, тағдыр жазып екеуі бас қосты.

айналып кетті. «Өз қызым өзіме келін болды ғой» деп әкелері Айбекті өз ұлындай көрді. Дегенмен Айбек ауруынан әлі де құлантаза айығып кеткен жоқ еді. Оқтасонда ескі жараларының орны сыздап, қайта-қайта басы ауырып қалып жүрді. Аяқ-қолы балғадай, тепсе түмір үзетін жігіттің бұл сырқаты жан-жарының да жанына батты. Тіпті Айбек кейінгі кезде ұйықтап жатып сандырақтайтынды шығарған еді.

САНДЫРАҚТАП ЖАТЫП СЕЗІК ТУДЫРҒАН

Өзі де, өзгелер де жетім санап жүрген жігіттің жүріс-тұрысы кейінгі кезде секем тудыра бастады. Басының ұстамасы ұстап есінен танып құлаған Айбек бір күнді сандырақтап атып біреулерін аты-жөндерін атай бастайды. «Мен жетім емеспін. Әкем де, шешем де бар. Шымкентте...» деген сияқты бұлшығар сөздерін Қиял Айбектің өзіне білдірмей жазып алып жүрді.

Ол ауруынан айығып жап-жақсы жүрген кездерінде келіншегі абайлап қана сыр тартып көретін.

– Шымкент жақта сенің туыстарың бар-ау деймін. Түсімде

адамын кім де болса жамандыққа кимайды. Сол жамандыққа кимағандықтан көңілге түрлі ойдың келетіні де рас. Арғы-бергі өмірінде із қалмаған сұрауы жоқ жігіт болушы ма еді? Ертендері іздеуші табылып, Айбектің шын мәнінде кім екендігі анықталып жатса, қандай жағдай болуы мүмкін? Бұрын отбасын құрған, әйелі, бала-шағасы бар жігіт болып шығып жатса, сұмдық деген – сол.

Қиялды мың сан ойдың жетегіне жетелеген сауалдар көбейген үстіне көбейе берді. Ешкім ештеңе демесе де, ұйқы қашты, маза жоқ. Жар болып, бала сүйіп, бірін-бірі одан әрі жақсы көре бастаған сайын көңілді мазалаған ұры ойлар да қайта-қайта қылаң бете бастаған.

Дәл бұлай іштен-жүремізден рет болғанша, ақ-қарасын анықтап, бәлкім бір-ақ рет өлген дұрыс шығар. Бұрын үйленген болып шықса, құдай өзі кешіретер...

Тіпті, бойдақ жігіт болған күннің өзінде, біреудің әп-әдемі баласын сыртынан иеленіп алып жасырынып жүргендей көрінді. Сан түрлі ойдың шырмауына матааланған Қиял не де болса өзі әрекет жасап көрмекке бел байлады.

«ҚАЗАҚ ҮНІ» ГАЗЕТІ мен «QAZAQUNI.KZ» ҰЛТТЫҚ ПОРТАЛЫНЫҢ

Жыл адамдары

ЖЫЛ ДРАМАТУРГІ – ДУЛАТ ИСАБЕКОВ.

Жазушының «Берте» тарихи драмасы сахналанып, көрермен тарапынан ыстық ықыласпен қабылданды. Жазушы «Аналар галереясын»: төрткүл дүниені жаулаған Шыңғыс ханның анасы Уәлін Әжин мен «төрт бөрінің анасы» Бөртенің образдарын ірілетіп алып шықты. Автор, «Әйел. Ана. Ене» образы тайпадан асып – Империяға ұласу жолында жиһангерге жойқын ықпалы барына тереңінен мән береді. Қандай да бір ұлы қолбасшы, не, билеушінің артында сүйеуі һәм тіреуі Әйел екенін асырып көрсеткен. Қазіргі уақытта әлемнің бірқатар мемлекеттерінің театрлары Дулат Исабековтың бұл туындысын сахналауға өтініш беріп, ұсыныс жасап үлгерді.

ЖЫЛ ЖАЗУШЫЛАРЫ – ТҮРСЫНХАН ЗӘКЕН және НҮРҒАЛИ ОРАЗ.

Жазушы-тарихшы Түрсинхан Зәкеннің «Атилла. Балқан тауға барғандар» атты тарихи романы оқырман қауымынан жоғары бағасын алды. Осынау тарихи маңызы жоғары роман қазақтың арғы аталарының бірі ретінде бағаланатын ғұндар жайлы баяндайды. Кесек туынды қамтып отырған мезгілінің қомақты болуымен ерекшеленеді.

Сол сияқты, проза-шы Нұрғали Ораздың «Қыз мұнарасы» аталатын кітабы Қазақстан Жазушылар одағының Әдеби жыл қорытындысында ерекше аталып өткен шығармалардың бірі. «Қыз мұнарасы» – ұлттық әдебиетіміздің қоржынына қосылған құнды туынды» деп Мәдениет және спорт министрі Ақтоты Райымқұлова өте жоғары баға берген-ді.

ЖЫЛ АҚЫНЫ – АЛМАС АХМЕТБЕКҰЛЫ.

ҚР мәдениет қайраткері, Қазақстан Жазушылар одағының мүшесі, бірнеше жыр кітаптарының авторы, ақын Алмас Ахметбекұлы биыл мерейлі 60 жасқа толып отыр. «Көк тудың желбірегені» атты шығармашылық кешімен еліміздің барлық өңірін аралап шықты.

«Туған жерім – балалығым», «Сәуірдің бұлты», «Бозінген», «Аптап» секілді алғашқы тырнақалды өлеңдерімен-ақ өзінің жыр атты алып додаға белін бекем буып түскенін анық аңғартты. Туған жерге, отанына, ұлтына деген сүйіспеншілік, патриоттық сезім ақын жырларының алтын арқауы.

ЖЫЛДЫҢ АЙТЫСКЕР АҚЫНДАРЫ – БЕКАРЫС ШОЙБЕКОВ пен ЕРКЕБҰЛАН ҚАЙНАЗАРОВ.

Айтыстың ақтаңгері атанған Бекарыс Шойбеков Тәуелсіздіктің 30 жылдығына орай «Мәңгілік ел жырлайды» атты республикалық ақындар айтысының бас жүлдесін жеңіп алды. Сондай-ақ, Бекарыс Шойбеков ел Тәуелсіздігінің 30 жылдығына орайластырылған «Тәуелсіздік – қасиетім, қастерлім!» атты «Алтын домбыра» республикалық ақындар айтысының бас жүлде иегері.

«Қазақ үні» газеті мен Qazaquni.kz ұлттық порталының 2021 жылғы «Жыл адамдары» сараланды. Еліміздің еңселі болуы үшін еңбектеніп жүрген ел азаматтарының жүзден жүйрік, мыңнан тұлпарларын атап өту мақсатында дәстүрлі түрде ұйымдастырылып келе жатқан осынау жоба аясында оқырмандар қалаған тұлғасын таңдай алды. Дауыс беру телефон сауалы, смс, электронды пошта хабарлары және әлеуметтік желі арқылы өткізілді. Арнайы құрылған Сарапшылар алқасы 2021 жылдың үздіктерін анықтады. Қазақстан Республикасы Тәуелсіздігінің 30 жылдығына орай таңдалған «Жыл адамы – 2021» байқауының жеңімпаздарымен таныс болыңыздар!

ЖЫЛДЫҢ БАСТЫ ОҚИҒАСЫ – 2021 жылдың 12 қарашасында Стамбулда өткен Түркітілдес мемлекеттер ынтымақтастығы кеңесінің VIII саммитінде Түркия президенті Реджеп Тайып Ердоған Түркі кеңесінің атауы Түркі мемлекеттері ұйымы болып өзгертілгенін мәлімдеді. Жаңа атау мен құрылымның арқасында Түркі мемлекеттері ұйымы түркі әлемінің мүддесі үшін белсенді түрде дамып, нығайып, күшейе түспек.

ЖЫЛ ДАТАСЫ – ТӘУЕЛСІЗДІКТІҢ 30 ЖЫЛДЫҒЫ.

ЖЕЛТОҚСАН КӨТЕРІЛІСІНІҢ 35 ЖЫЛДЫҒЫ.

АЛАШ КӨСЕМІ ӘЛИХАН БӨКЕЙХАННЫҢ 155 ЖЫЛДЫҒЫ.

ЖЫЛ ЖЕТІСТІГІ – Мәжіліс депутаттары палата спикері Нұрлан Нығматулиннің төрағалығымен өткен жалпы отырыста мемлекеттік тілдің рөлін одан әрі күшейтуге бағытталған заң жобасын мақұлдады. Түзетулер «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне көрнекі ақпарат мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» заң жобасымен енгізілген. Бұл заң жобасы сыртқы жарнама мәтіндері мен белгілерінің, басқа көрнекі ақпараттың мемлекеттік тілде дұрыс берілуіне және аудармасының түпнұсқалығына қосымша талаптарды белгілеуді көздейді. Алайда, «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне көрнекі ақпарат мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» заң жобасы бойынша Кәсіпкерлік кодекстің 138-бабына Тіл туралы заңнаманың сақталуын бақылайтын бапты қайта енгізу туралы Мәжіліс депутаты Қазыбек Исаның «Ақ жол» фракциясы атынан жасаған ұсынысына Қазақстан Республикасы Үкіметі қарсы шықты. Егер осы Тіл заңнамасының сақталуы Кәсіпкерлік кодексте болған болса, ешкім көше аралап, сатушылармен дауласпаған болар еді. Бұл туралы «Қазақ үні» ақпарат агенттігінде жарияланған Мәжіліс депутаты Қазыбек Исаның «ҚАЗАҚ ТІЛІНЕ ҚАРСЫ ШЫҚҚАН ҚАЗАҚ ҮКІМЕТІНІҢ НЕ КЕРЕГІ БАР?» атты мақаласында егжей-тегжейлі айтылған. Жалпы, аталмыш заң жобасы қоғамда үлкен қолдауға ие болды. Онымен бірге Ресей мемлекетінің кейбір саясаткерлері де бұл заң жобасына қатысты керітартпа ойларын айтып қалды. Тіпті, Мемлекеттік тілді қолдануды күшейтуді көздейтін бұл заң жобасын Ресейдің Думасында талқылау керек деген көрші елдің саясаткерлері.

Еркебұлан Қайназаров – «Алтын домбыра» республикалық ақындар айтысында алдыңғы толқын аға деп Бекарыс Шойбековке жол беріп, азаматтықтың шынайы үлгісін көрсетті. Бұған дейін талай рет айтыстың аламанында асығы алшы-сыннан түсіп, жеңімпаз атанып жүрген Еркебұлан осы жолы да халықтың ерекше ықыласына ие болды. Сондай-ақ ол, «Айтыстың ақтаңгері» атағын ресми түрде иеленді.

ЖЫЛ САЯСАТКЕРІ – ДОС КӨШІМ.

Ол саясаткер ретінде елімізде кеңінен танымал. Демократияның принциптерін түсіндіру бағытында «Демократия негіздеріне кіріспе», «90-жылдардың қара сөздері», «Қазақстандағы демократия мен саясат туралы 100 сұраққа 100 жауап», «Қазақтарды қалай көтеруге болады?» және т.б. кітаптардың авторы.

ЖЫЛ ҚАЙРАТКЕРІ – МАРҒҰЛАН БОРАНБАЙ және ҚҰРМЕТ ТАЛАПҚАЗЫ.

Марғұлан Боранбай – Тәуелсіз мемлекетіміздің қазіргі конституциялық құрылысына қарсы солшыл коммунистерге ашық батыл қарсы шығып, ҚР Президенті Қ.Тоқаев айтқандай: «Тәуелсіздікті аспен де, таспен де қорғап»,

Ұлттық мүддеміз үшін, тіліміз үшін күресіп жүрген нағыз қайраткер.

Құрмет Талапқазы – Маңғыстау, Қызылорда облыстарында қуаңшылық болғанда қол қусырып отырмай, шөп орып, асарла-тып қарапайым халыққа қол ұшын созған азамат. Қандай құрметке де лайық Құрметтің ісі ерлікпен пара-пар.

ЖЫЛ РЕЖИССЕРЛЕРІ – МҰРАТ ЕСЖАН мен БОЛАТ ҚАЛЫМБЕТОВ.

«Болашақ» бағдарламасы бойынша АҚШ-тағы San-Francisco Film Academy бітірген қазақстандық жас кинематографист. Мұрат Есжанның «I'm going to Paris» дебюті Америка сценаристер гильдиясында жоғары бағаға ие болды. Сондай-ақ, Мұрат Есжан «Ахмет. Ұлт ұстазы» сериалының режиссері ретінде ел арасында есімі кеңінен таныла бастады.

Болат Қалымбетов – ҚР еңбек сіңірген әртісі, профессор. «Парасат» және «Құрмет» ордендерінің иегері. Өзі де 50-ден астам киноға түскен. Осы жылы режиссер ретінде «Мұқағали» көркем фильмі арқылы ақиық ақынның жаңа қырынан таныта білді. «Мұқағали» фильмі қалың көрерменнің ыстық ықыласына ие болды.

ЖЫЛ АКТЕРІ – БАЙҒАЛИ ЕСЕНӘЛИЕВ.

Ш.Айманов атындағы «Қазақфильм» Кино-студиясында «Хабар» телеарнасының түсірген телевизиялық фильмдерінде да әр жылдары жемісті еңбек етіп, қаншама кейіпкерлерді шебер сомдады. ҚР Еңбек сіңірген қайраткері. Көрерменнің көзайымына айналып үлгерген «Ахмет. Ұлт ұстазы» сериалында басты рөлді өте жоғары деңгейде сомдап, өнерсүйер қауымның алғысына бөленді.

ЖЫЛ ӘНШІСІ – РУХИЯ БАЙДҮКЕНОВА.

Рухия Байдүкенова Витебск қаласында өткен 30-шы халықаралық «Славян базары» өнер фестивалінде Гран-при жеңіп алды. Рухия Қазақ ұлттық өнер университетінің эстрадалық вокал мамандығының студенті. Ол республикалық деңгейдегі көптеген жарыстардың жеңімпазы.

ЖЫЛ ӨНЕРПАЗЫ – ЖАНҒАЛИ ЖҮЗБАЙ.

ҚР еңбек сіңірген қайраткері, профессор. Қаратау, Арқа, Шығыс, Жетісу күйшілік дәстүрлерін тең ұстаған шерпне кюйдің шебері, композитор. Көптеген хрестоматиялық еңбектердің, ғылыми мақалалардың авторы. Биыл асқаралы 60 жасқа толып отырған күйшінің шәкірттері де Республикалық және Халықаралық конкурстардың лауреаттары, белгілі күйшілер.

ЖЫЛ ДЕПУТАТЫ – МАҚСАТ РАМАНҚҰЛОВ.

Мәжіліс депутаты – Мақсат Раманқұлов 2021 жылы бірқатар өзекті тақырыптарды көтеріп, депутаттық сауалдарды жолдады. Олардың арасында коронавируспен күресіп жүрген дәрігерлердің жалақысын қалпына келтіру, толық вакцина алған шағын және орта бизнестің жұмыс уақытын шектемеу, салықшылардың халықты тонамай, офшорлардағы миллиардтарды қайтаруды, әлеуметтік саладағы қарапайым жұмысшылардың жалақысын көтеру сынды бірқатар батыл талаптар бар. Сонымен қатар, халық қалаулысы Қарағандыдағы «Абай» шахтасында кеншілердің қаза тапқанын мысалға келтіре отырып, осындай жұмысқа қауіпті мамандардың зейнет жасын қайтару мәселесіне баса тоқталды.

ЖЫЛ СЕНАТОРЫ – АЛТЫНБЕК НҰҚҰЛЫ.

Сенатор Алтынбек Нұқұлы биылғы жылы Үкімет басшысы атына депутаттық сауал жолдап, Ұлт ұстазы Ахмет Байтұрсынұлының мерейтойына лайықты деңгейде өткізу керектігін айтқан болатын. Депутаттық сауалға орай Премьер-министр Асқар Маминнің атынан келген жауап хатта Ахмет Байтұрсынұлының мерейтойы мемлекеттік деңгейде аталып өтіп, оған бюджеттен 55,9 млн. теңге бөлінгені айтылған. Аталған мерейтойды ЮНЕСКО-ның 2022-2023 жылдарға арналған атаулы даталар күнтізбесіне енгізу туралы өтінім Ұйым Хатшылығына 2020 жылы 25 қарашада ресми түрде (Беларусь, Тәжікстан, Түркия және Иранның қолдауымен) енгізілді.

**ЖЫЛ МИНИСТРЫ –
ЕРЛАН ТҰРҒЫМБАЕВ.**

Ішкі істер министрі Ерлан Заманбекұлы қоғам сынына жиі ұшырайтын полиция қызметі саласында бірқатар реформа жасады. Атап айтқанда, артық шығындарды қысқартып, қызметкерлер жалақысын көтеру, Қазақстан қалаларының ең криминогендік аймақтарында 71 полиция пункті ашылды, полиция қызметкерлерінің білім сапасын арттыру үшін ІІМ қарасты ЖОО саны 12-ден 5-ке дейін қысқартылды. Тағы бір ерекшелік түрмеден босап шыққан қауіпті қылмыскерлерге электронды браслеттер кигізіледі. Жалпы, реформа нәтижесінде Қазақстанда қылмыс деңгейі 5% төмендеді. Атап айтқанда, кісі өлтіру 15, ал тонау және бұзақылық 20% азайған.

**ЖЫЛ ӘКІМІ –
БАҚЫТЖАН САҒЫНТАЕВ.**

Бақытжан Әбдірұлы Алматы қаласына әкім болып келгені, шаһардың шет аймақтарына, облыстан қосылған елді мекендерде су, газ, жол, электр желілерін жүргізуді бірінші кезекте қолға алды. Халықтың талабы бойынша былтыр «Желтоқсан» саябағы ашылып, абаттандыру жұмыстары жүргізілуде. Сонымен қатар, осы саябақта монумент орнату туралы тиісті шешім қабылдап, оның іргетасы қаланды. Қазіргі уақытта «Желтоқсан» ескерткішінің эскизін әзірлеуге конкурс жарияланған. Сонымен қатар, «Желтоқсан» саябағында ашық аспан астындағы мұражай ашылды.

**ЖЫЛ СУРЕТШІСІ –
ТІЛЕУБЕРДИ БИНАШЕВ.**

Қазақстанның еңбек сіңірген қайраткері, атақты мүсінші, Түркістан облысының «Құрметті азаматы»

Тілеуберди Бинашевтың әрбір туындысы халықтың көңілінен шығып келеді. Абылай хан, Кейкі батыр, Қарасай батыр, Шақшақ Жәнібек, Төле би, Қаз дауысты Қазыбек бисі, Әйтеке би және т.б көптеген тарихи тұлғалардың мүсінін жасаған. Түркістанда жаңа әкімшілік-іскерлік орталығының алдында ҚР Тұңғыш Президенті – Елбасы Нұрсұлтан Назарбаевқа арналған ескерткіш орнатылды. Алматы қаласында мүсіншінің «DALA DAUYSY» атты шығармашылық көрмесі өтіп, көпшіліктің ықыласына ие болды.

**ЖЫЛ РЕКТОРЫ –
ЖАНСЕЙІТ ТҮЙМЕБАЕВ.**

ҚазҰУ ректоры Ж.Түймебаев оқу орнының тізгінін қолға алысымен оқытушылардың, ғалымдардың және студенттердің кәсіби деңгейін жоғарылату мәселесін жолға қойды. Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті жоғары бәсекеге қабілеттілігін кезекті рет дәлелдеп, Еуропа мен Орталық Азияның дамушы елдерінің үздік университеттер рейтингінде 19-орыннан 16-орынға көтерілді. Әлемдік академиялық қоғамдастықта өте жоғары деңгейде мойындалуы – ҚазҰУ-дың жаһандық бәсекеге қабілеттілігінің айқын көрсеткіші.

**ЖЫЛ ҰСТАЗЫ –
АСХАТ ЖҰМАБЕКОВ.**

2021 жылдың 9 қыркүйегінде Варке қорының Жаһандық мұғалімдер сыйлығы әлемдегі ең үздік 50 мұғалімді жариялады. Жаһандық сыйлықтың финалистерінің қатарында Семей қаласындағы физика-математика бағытындағы Назарбаев Зияткерлік мектебінің физика пәнінің мұғалімі Асхат Жұмабеков болды.

**ЖЫЛ ДӘРІГЕРІ –
АЛМАТ ҚОДАСБАЕВ.**

Алматы Кардиология орталығының басшысы. Медицина саласындағы жетістіктері мен сіңірген еңбектері үшін «Денсаулық сақтау ісінің үздігі», «Даңқ жұлдызы» ордені, Бауыржан Момышұлы атындағы «Төбелгілерінің иегері, мидетінің Ұздік топ-менеджер», «Сократ Кемірі» ордені, Алматы облысының «Ұздік маманы» лауреаты, «Қазақстанның үздік кардиохирургы» номинациясы бойынша және «Қазақстандағы 100 жаңа есім» жобасы байқауларының жеңімпазы.

**ЖЫЛ ҒАЛЫМЫ –
КҮНСҮЛУ ЗАКАРЬЯ.**

Қазақстан тынымсыз еңбек еткен ғалымдарымыздың арқасында COVID-19-ға қарсы өз вакцинасын

жасап шығарған санаулы елдің қатарына қосылды. Бұл – біздегі ғылымның әлеуеті жоғары екеніне айқын дәлел. Күнсұлу Закарья сол отандық вакцинаны әзірлеуші ғалымдар тобының жетекшісі, Биологиялық қауіпсіздік проблемаларының ғылыми-зерттеу институтының бас директоры.

**ЖЫЛ ЖУРНАЛИСІ –
БАҚЫТҮЛ МӘКІМБАЙ.**

«DAT» газеттер жобасының шығарушы редакторы, журналист Бақытүл Мәкімбай коронавирус індетінен көз жұмған-ды.

Журналист Б.Мәкімбай Қазақстан журналистер одағы сыйлығының, осы одақтың «Алтын медалінің» иегері. Қазақстан патриоттарының «Алмас қылыш» сыйлығының лауреаты. Оған Сорос қорының журналистика саласындағы «Батылдығы мен табандылығы үшін» сыйлығы да берілген-ді.

**ЖЫЛДЫҢ ТІЛ ҚАЙРАТКЕРЛЕРІ –
ҚУАТ АХМЕТОВ ЖӘНЕ
ДИАС ҚУЗАЙЫР.**

Мемлекеттік тілде қызмет көрсетуді талап етіп видео түсірген қоғам белсендісі Қуат Ахметовтың ісі биылғы жылы үлкен резонанс тудырды. Аталмыш видео Ресей билігінің де назарына ілігіп, нәтижесінде Мәскеу Қуат Ахметовтің Ресей аумағына кіруіне 50 жылға тыйым салды. Қуат Ахметовке қарсы ҚР ҚК-нің 174-бабы «Әлеуметтік, ұлттық, рулық, нәсілдік, тектік-топтық немесе діни алауыздықты қоздыру» бойынша қылмыстық іс қозғалған болатын. Нәтижесінде Қуат Ахметов елден кеткені туралы хабарлады.

Диас Қузаыйр. Керулік тіл жанаушы, қоғам белсендісі Диас Қузаыйр мемлекеттік тіл мәртебесін көтеруде табанды еңбек атқарып келеді. 15 мыңнан астам жазылушысы бар ютуб арнасында тіл мәселесін ұдайы көтеріп, қоғам сенімін ақтауда. Әсіресе, еліміздің солтүстік өңіріндегі бірнеше қалаларда сауда орындарын аралап, мемлекеттік тілде қызмет көрсетуді талап етіп, мониторинг жасаған видеолары әлеуметтік желіде қызу талқылануда. Диас Қузаыйрды Павлодар облысы Полиция департаментінің басшысы, генерал-майор Нұрлан Масимов арнайы қабылдап, полиция қызметкерлері тарапынан мемлекеттік тілді білудің міндеттілігі жайлы айтты. Н. Масимов сонымен қатар, қазақ тілінде қызмет көрсетуден бас тартқан Павлодар қаласы Трамвай паркі басшылығына да тиісті хат жіберіп, ескерту жасауды тапсырған.

**ЖЫЛ КӘСІПКЕРІ –
ӘНУАРБЕК БИМУРЗИН.**

Белгілі меценат, ел ағасы Әнуарбек Нұржауұлы әрдайым қоғам үшін маңызды жобаларды қаржыландырып, қолдарын жүретін тұлға. Биылғы жылы Алматыда руханият әлеміндегі елеулі оқиғалардың бірі болды. Әнуарбек Бимурзиннің қолдауымен бір кездері вандалдар қиратып, қараусыз қалған Қазақтың әйгілі әншісі Әміре Қашаубаевтың зираты жаңартылды. Атап өту керек, әншінің зиратына алғаш рет 1992 жылы жақындары құлыптас қойған. Бірақ белгісіз біреулер зиратты қиратып кеткен еді. Содан бері атақты тұлғаның бейіті, күтүсіз қалған.

**ЖЫЛ СПОРТШЫСЫ –
ТЕМІРТАС ЖҮСІПОВ.**

Қазақстандық боксшы Теміртас Жүсіпов биыл Белградтағы әлем чемпионатында алтын медаль жеңіп алды. 48 келіде жұдырықтасқан Теміртас Жүсіпов финалда таиландтық Вуттичай Юрачайды 5:0 есебімен жеңді. Сондай-ақ ол қарсыласын үшінші раундта ноқдауға жіберіп, өзінің әлемдегі мықтылығын дәлелдеді.

**ЖЫЛ ДИАСПОРА ҮЗДІГІ –
ВЛАДИМИР ЧЕПЕЛЬ.**

Қазақстан Халқы Ассамблеясының мүшесі, Алматы облысы Қапал ауылдық округі әкімі аппаратының маманы Владимир Чепель Мемлекеттік тіл мәселесінде әрдайым өткір ойларын ашық айтып жүретін ел азаматы. «Қазақ үні» ақпарат агенттігінде оның Мемлекеттік тілді меңгеруге барша Қазақстан азаматтарының шақырған үндеулері қоғам тарапынан үлкен қолдауға ие болды. «Әр Қазақстан азаматы мемлекеттік тілді білуге міндетті» деп турасын айтып жүрген В. Чепельдің әрекеті барлық отандастарға үлгі боларлық іс.

ЕЛІМІЗ АМАН, ЖЕРІМІЗ БҮТІН БОЛСЫН!

Бүкіл жер жүзі қолданып келе жатқан Григориан күнтізбесі бойынша 2021 жылды тарих еншісіне қалдырып, 2022 жылға қадам басқалы отырмыз. Әр жылдың өз сыйы, өз салмағы болады. Әр жыл өз жетістігімен, өз көрсеткіштерімен бағаланатыны да белгілі. Халқымыз ежелден «Ескі жыл есірке, жаңа жыл жарылқа» деп, келер жылдан үлкен үміт күтіп, алдағы уақыттан жақсылық тілейді.

Әр жылдың өзі бір белес. Өткен 2021 жылы не бітірдік, қандай жетістіктерге қол жеткіздік деп еске алып, өзімізге есеп беретін кезең келді. Ең басты байлығымыз – адамдар, адам өмірінен қымбат ештеңе жоқ. Соңғы жылдар бүкіләлемді тарының қауызына сыйдырып жіберген коронавирустың қыспағы азайып, сәл де болса кең тыныс алғандаймыз. Қазақстан – коронавирусқа қарсы вакцина жасап шығарған әлемдегі санаулы мемлекеттің бірі болды. Тәжтажал қаншама өмірді жалмап кетті. Коронавирус денсаулық сақтау саласы үшін үлкен сынақ болды. Сол сыннан біздің медицина қызметкерлері сүрінбей өтіп, адамдарымызды аман алып қалу үшін күн-түн демей аянбай еңбек етті. Әлі де еңбек етуде, өйткені індет қаупі әлі де сақталып отыр.

Әрине халықты әлеуметтік-тұрмыстық жағдайын жақсарту бірінші кезектегі мәселе. Пандемия ел экономикасына керуі әсер еткеннен алға ілгерлеу болды. Ол үшін бірнеше мемлекеттік бағдарламалар қабылдағаны белгілі. Оның ішінде «Қарапайым заттар экономикасы» бағдарламасы өзінің тиімділігін көрсетті. Оны жүзеге асыру барысында 3,5 мыңнан астам жоба іске қосылып, 70 мың жұмыс орны ашылды. Өндірілген өнім мен көрсетілген қызметтің жалпы құны 3,5 триллион теңгеге жетті. Сол сияқты «Бизнестің жол картасы» бағдарламасының бойынша 66 мың жоба мемлекет тарапынан қолдау тауып, 150 мыңнан астам жұмыс орнын ашуға және сақтап қалуға септігін тигізді. Зейнетақы жинақтарын мерзімінен бұрын пайдалану туралы бастама экономикаға айтарлықтай әсер етті. Ең бастысы, оның әлеуметтік ықпалын айқында миллионнан астам азаматымыз тұрғын-үй жағдайын жақсартты. Кейбірі ипотекалық қарызын азайтты. Тиімділігі ескеріліп, «Қарапайым заттар экономикасы» және «Бизнестің жол картасы» бағдарламаларының мерзімін 2022 жылға да жалғастыру туралы шешім қабылданды.

Адамдарымыз өз құқығын кеңінен қолдану үшін саяси реформалар аса қажет. Ол мемлекетіміздің стратегиялық бағдарының басым міндетінің бірі болуға тиіс. Рас, соңғы жылдар бұл салада бірқатар елеулі өзгеріс орын алды. Митинг өткізу үшін алдын-ала ескерту қағидаты жазылған жаңа заң қабылданды, партиялардың Мәжіліске өту шегі 5 пайызға дейін төмендеді, сайлау бюллетендеріне «бәріне қарсымын» деген баған қосылды. Бұның бәрі қоғамда белсенді қолдау тапты.

Жергілікті өзін-өзі басқару

жүйесін одан әрі дамыту маңызды мәселе. Азаматтарымызды мемлекет басқару ісіне барынша тарту олардың белсенділігін арттырады. Осы бағытта ауыл әкімдерінің тікелей сайлауын енгізу аса маңызды қадам болды. 2024 жылы тұрғындарымыз пилоттық режимде аудан әкімдерін сайлау мүмкіндігіне ие болады деп жоспарлануда. Құқық қорғау жүйесінде елеулі өзгерістер басталды деуге болады. 2021 жылғы 1 шілдеден бастап әкімшілік әділет жүйесі жұмыс істей бастады. Бұл институт мемлекеттік аппарат пен азаматтардың өзара қарым-қатынасын жаңадан қалыптастырады.

Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаев 2021 жылды «Тәуелсіздіктің 30 жылдығы» деп жариялады. Сондай-ақ, Президент 30 жылдыққа байланысты шаралар халыққа рухани серпіліс әкелуі қажет екенін айтқан болатын. Мерейлі жылға бірнеше атаулы дата тұспа-тұс келді. Жыр алыбы Жамбылдың – 175, Алаш көсемі Әлихан Бөкейхан – 155, күш атасы Қажымұқанның – 150 жылдығы, Мұқағали Мақатаевтың 90 жылдығы тағы басқа бірнеше тарихи тұлғалардың мерейтойы атап өтілді. Алаш арыстарына арналып еліміздің бірқатар қалаларында ескерткіштер орнатылды.

Тәуелсіздігіміздің 30 жылдығына Желтоқсан ұлт азаттық қозғалысының 35 жылдығы да сәйкес келді. Алматы қаласында 1986 жылы өткен бұл саяси көтерілістің Қазақстан тарихында алар орны ерекше. Кеңестік темір құрсауды алып одақта алғаш бұзған қазақ жастарының ерлігі ел есінде мәңгілік сақталады. Алматының Түркісіб ауданында көпшіліктің қалауы бойынша «Желтоқсан» саябағы бұлттыр ашылып, оны абааттандыру жұмыстары жүргізілуде. Ал Желтоқсан ұлт-азаттық көтерілісінің 35 жылдығы қарсаңында алдағы уақытта қойылатын монументтің іргетасы қаланды. Қазір ескерткіштің эскизін әзірлеуге байқау жарияланған. Сонымен қатар, саябақта ашық аспан астындағы мұражай бар. Экспозицияларда Желтоқсан көтерілісінің кейіпкерлері, тарихи құжаттар, сондай-ақ 1986 жылғы көтеріліске қатысушылар туралы баяндайтын фотоматериалдар ұсынылған.

Әлемді жаулаған коронавирустың әкелген қиындықтарына қарамастан, елімізде он өзгерістердің куәсі болдық. «Өткен жылға өкпе жоқ!» деп айтуға негіз бар. Келер жылдан да жақсылық күтеміз. Ең бастысы – еліміз аман, жеріміз бүтін болсын!

«Қазақ үні»

В мире идут кардинальные негативные процессы, вызванные пандемией, карантинами, закрытиями границ, гибридной, биологической, экономической и др. войной. И наше правительство должно было реагировать соответствующим образом на такие вызовы времени, принять программы, меры, выработать общие подходы, чтобы подготвить страну и население к нынешним экстраординарным условиям, открыть новые производства и т.д.

ПОДЗЕМНЫЕ ВОДЫ – ШАНС ПРОТИВОСТОЯТЬ ЗАСУХЕ

АКИМАТ: ЗАСУХИ В МАНГИСТАУСКОЙ ОБЛАСТИ НЕТ

Однако правительством были потрачены умопомрачительные суммы на «борьбу с пандемией» из бюджета, Национального фонда, но без заметных результатов. Из экономического кризиса наше правительство «выходит» лишь повышением цен почти на все товары и услуги, особенно на продукты питания.

Ситуация в РК оказалась намного хуже, чем предполагали раньше – власти неадекватно реагируют на реальные опасности. Оказавшись, не засуха – опасности, а как реагируют чиновники на засуху.

В Мангистауской области не вводили режим чрезвычайной ситуации из-за небывалой засухи, при этом чиновники учитывали не реальные факты, а некие «бумажные» критерии. Оказалось, для введения режима ЧС в области в течение 20 дней должна сохраняться относительная влажность воздуха не более 30%, а водооборот почвенного покрова должен составлять более 35 мм и вызывать повреждения растений.

Как заявил в середине июля заместитель руководителя департамента по чрезвычайным ситуациям Мангистауской области Бекболат Абдыкадыров: «С акимата неоднократно поступали письма о предоставлении информации, сложившейся на территории Мангистауской области. И в соответствии с той информацией, которая поступала нам с «Казгидромета», согласно установленным критериям, тот случай, который происходит сейчас в Мангистауской области, к «Засухе» не относится».

То есть, для чиновников истощенный или погибший скот, выжженная степь, высохшие водопой – не аргументы для признания засухи, а 30% влажности воздуха. И местные органы на основе этих данных решили, что засухи нет, соответственно не будет режима ЧС! Сельчане говорили о небывалой засухе и гибели скота из-за отсутствия кормов, а акимат – нет никакой засухи, всё в норме!

Видимо, местным чиновникам невдомек, что рядом с Мангистауской областью – Каспийское море, и по этой причине влажность воздуха может отличаться от нормы. И такая реакция чиновников – зарываться с головой в горячий песок и не видеть реальное положение в сельском хозяйстве, экономике – характерна не только для Мангистауской области.

Когда в регионах с экстремальной засухой стал гибнуть домашний скот, на данные «Казгидромета» надеялись и чиновники Минсельхоза. Например, вице-министр сельского хозяйства Рустем Курманов назвал такие условия для введения чрезвычайной ситуации: «Вопрос

ЧС будет рассматриваться, но все зависит от осадков. Мы посмотрим на июльские осадки, у нас, как правило, традиционно в июле проходят осадки, они нужны и для посевов, в том числе для кормов. По данным Казгидромета, вроде бы у нас осадки около нормы должны пройти. Если этих осадков не будет, конечно, вопросы ЧС будут рассматриваться».

Любой сельчанин скажет, что после засухи весной и в начале лета небольшие дожди в середине или конце лета не играют существенной роли.

Что говорить, если даже исполняющий обязанности министра сельского хозяйства Ербол Карашукеев в конце лета посчитал, что отдельные эксперты и аналитики, высказывающиеся по вопросам сельского хозяйства, спровоцировали рост цен на корма для животных!

Неужели чиновники такого уровня не видели простую причинно-следственную связь: засуха в РК вызвала дефицит сена и кормов, что вызвало рост цен на них. Ведь засуха была не только в Мангистауской области, где скот ел картон и бумагу. Например, даже сельчане в Алматинской области говорили: из-за засухи нет травы для выпаса скота, а корма подорожали в 2 раза, наверное, придется резать коров – кто будет себе в убыток их содержать.

Этим летом несколько регионов страны охватила сильная засуха. Особенно пострадали Мангистауская и Кызылординская области, а также в разной степени Туркестанская, Жамбылская, Костанайская, Карагандинская и Алматинская области, отдельные районы Актюбинской, Акмолинской, Северо-Казахстанской областей и др.

«Ситуация усугубилась из-за неблагоприятных погодных условий и неэффективного прогнозирования. Только в Мангистауской области количество погибшего скота достигло трех тысяч. Акиматами и Министерством сельского хозяйства не были приняты правильные решения», – заявил президент Касым-Жомарт Токаев 10 июля.

Нынешнюю засуху всеми средствами не хотело признавать наше правительство и чиновники на

местах, чтобы не вводить ЧС хотя бы в пострадавших регионах и не помогать им. Даже в России, где не было падежа скота, в некоторых регионах ввели ЧС.

И МИНСЕЛЬХОЗ ОБРАТИЛОСЬ К НАСЕЛЕНИЮ С ПРОСЬБОЙ ПОМОЧЬ...

Что мешало Минсельхозу, правительству выделить средства и организовать помощь, призвав предприятия, горожан, армию и т.д., как делали в советское время?

Например, в 1975 году в Казахстане умело организовали борьбу с засухой, и она приобрела всенародный характер.

Начали поиски подземных вод, около 700 новых скважин стали питать водой землю в пострадавших областях, на пастбища протянули

водоводы. Перепахивали погибшие культуры и заново засевали. На помощь сельчанам пришли десятки тысяч горожан. Людей отправляли косить траву там, где не могли проехать тракторы.

В городах и промышленных центрах пенсионеры, студенты и школьники собирали траву в парках и скверах. В озерах и болотах косили камыши, используя даже моторные лодки, и готовили из них муку и гранулы. Из веток, винограда и хвоя готовили корма для животных и птиц. В качестве кормовых запасов использовались кормовые культуры, помидоры и стебли подсолнечника.

Были построены 1750 кормоцехов для заготовки кормов из грубых кормов.

У нас же всё было наоборот: чиновники Минсельхоза обратились к населению с просьбой помочь пострадавшим от засухи! Это притом, что казахстанцы помогали и

без этого обращения. Волонтеры со всего Казахстана откликнулись на призыв жителя Туркестанской области Курмета Талапкызы, который организовал сенокос для западных регионов страны.

К тому же у нас вроде хотят принять законопроект, ограничивающий количество домашнего скота.

Фермеры, потерявшие скот из-за засухи, рвали правительством объявить режим чрезвычайной ситуации и оказать реальную помощь пострадавшим. Ведь о наступлении джута было известно еще весной, и было время подготовиться к нему. Однако чиновники надеялись на авось и не утруждали себя поиском воды – оскандировали, было сокращено субсидирование на бурение скважин.

«Размер субсидий, выделяемых на бурение скважин, был сокращен с 80% до 50%. Правительству нужно пересмотреть это решение и увеличить до 80% объема возмещения средств для Мангистауской и Кызылординской областей. Уполномоченное министерство должно внести научно обоснованные предложения по развитию сельского хозяйства в пустынных районах. Изучите передовой международный опыт, особенно опыт Израиля», – заявил К. Токаев, обращаясь к участникам совещания в Актау 22 сентября.

Засуха, которая затронула в нынешнем году многие страны, актуализировала проблему поиска водных источников, и ныне она является основным проявлением изменения климата. Климатический кризис в водной среде в виде дефицита воды существенно влияет на социально-экономические и экологические условия.

И своевременные действия правительства на изменения климата способны предотвратить продовольственную и гуманитарную катастрофу, решить экологические проблемы.

ПОДЗЕМНЫЕ ВОДЫ – ШАНС ПРОТИВОСТОЯТЬ ЗАСУХЕ

Например, климатические изменения, а также нерациональное ведение сельского хозяйства в ряде районов Казахстана привели к проблеме дефицита воды, а также к опустыниванию, сокращению продуктивных земель, эрозии почв, потере гумуса и т.д. Уменьшение водных ресурсов привело к дисбалансу в сельском хозяйстве, что сказалось на благосостоянии и здоровье сельских жителей, а также на экологии.

Заметным явлением в последние годы является высыхание пастбищ и снижение доступа скота к источникам воды, что мы наблюдали и в этом году. Не говоря о том, что дефицит воды ограничивает социально-экономический рост.

В целом на Казахстан надви-

гается засуха из-за глобального изменения климата, что приведет к дефициту питьевой и поливной воды, сокращению посевов кормовых и бахчевых, наступлению песков, дефициту электроэнергии. Если правительство не способно адекватно реагировать, перестраивать политику и экономику, то многие регионы страны ждут через 30-50 лет запустение.

Тут нужны самые передовые и апробированные методы очищения воды, полива полей, новые скважины, внедрение зеленой экономики.

В данной критической ситуации правительству необходимо обратить внимание на резервы подземных вод, с помощью которых во многих регионах реально можно восстановить водный баланс, решить проблему питьевой воды, поднять сельское хозяйство и провести

озеленение местности.

Подземные воды дают реальный шанс противостоять опустыниванию, засухе и другим негативным последствиям изменения климата. При рациональном и научном подходе и использовании подземные воды – восполняемый ресурс. К тому же по сравнению с открытыми, поверхностными водными источниками они меньше подвержены загрязнениям и обладают лучшими качествами.

Например, в песках Кокжиде, в Магалжарском районе Актюбинской области, на глубине 150 метров находится подземное море с огромными запасами пресной воды. Запасы его оцениваются почти в 1,8 миллиарда кубометров.

Его запасы могут принести пользу не только Актюбинской области, но и западному Казахстану в целом, где засухи нередки. К тому же эти запасы восполняемы. В области давно используют пресные подземные воды из-за мелководности рек и солености озер.

Маловодье в этом году привело к проблемам водоснабжения населенных пунктов в Западно-Казахстанской, Мангистауской, Атырауской, Актюбинской областях, где наблюдается опустынивание лиманных сенокосов и пастбищ. В Мангистауской области это привело к гибели домашнего скота, и из-за отсутствия корма и источников водопоя жители сел избавляются от него.

Дастан ЕЛДЕС

РЕЧЬ НЕ ИДЕТ ОБ УЩЕМЛЕНИИ РУССКОГО ЯЗЫКА – РУССКИЙ ПРЕПОДАВАТЕЛЬ О ВЫВЕСКАХ НА КАЗАХСКОМ

Казахстанский эксперт Оксана Драчева высказалась о нововведениях, связанных с предоставлением информации на государственном языке. В материале Saravan.kz мы решили разобрать эту тему с, так сказать, образовательно-просветительской точки зрения.

Шестого октября мажилис принял во втором чтении поправки по вопросам визуальной информации. В стране планируется ввести требования о том, что дорожные знаки, рекламные объявления, вывески, ценники, меню и другая информация должны быть изложены на казахском языке и при необходимости – на русском или других языках.

Как отметил депутат Берик Абдыгалиулы, рассматриваемые в парламенте нормы направлены в первую очередь на систематизацию и правильное применение государственного языка как государственными органами, так и частными организациями.

«В частности, в нормах отражено требование о соблюдении норм орфографии и аутентичного перевода текста при изложении текстов реквизитов и визуальной информации. Также в законодательных поправках изложен порядок размещения визуальной информации на бланках и вывесках государственных и негосударственных организаций, дорожных знаках, на железнодорожных и автовокзалах и так далее. Например, информация на железнодорожных станциях, вокзалах, в поездах и других местах обслуживания пассажиров должна предоставляться на государственном и, подчеркиваю, русском языках, а уже при необходимости также и на других языках», – пояснил парламентарий.

По его словам, требование о размещении информации на казахском и русском языках на вывесках и бланках в государственных организациях сохранится.

«В нормах Закона «О языках» это очень четко прописано: вывески и бланки государственных организаций излагаются на государственном и русском языках, а также при необходимости на других языках. Принимаемые поправки в первую очередь нацелены на систематизацию и упорядочение употребления именно государственного языка. Это важно в контексте реформирования казахского языка в целом и соответствует его статусу, закрепленному в Конституции нашей страны», – добавил он.

Говоря о вывесках и бланках частных организаций, как заявил Берик Абдыгалиулы, в данном случае предлагается законодательно закрепить необходимость изложения визуальной информации негосударственными организациями на государственном языке. По его словам, эта норма важна для укрепления роли и статуса государственного языка.

«Предлагается законодательно закрепить, что вывески и бланки негосударственных организаций, а также объявления, реклама, прейскуранты, ценники, меню, указатели и другая визуальная информация размещаются на государственном

государственным языком, но, к сожалению, на деле это не всегда так. Мы можем запросто получить информацию на русском языке в любом заведении и учреждении, а на казахском ее зачастую просто нет. Здесь можно задаться вопросом: казахский язык в Казахстане, то в какой другой стране мы можем его встретить? Если не узаконить подачу информации на государственном языке, то мы можем наблюдать, как язык будет постепенно исчезать. А это грустная картина.

Также мы должны научиться правильно интерпретировать полученную информацию, а не впадать в истерику. Ведь здесь не идет речь об ущемлении прав русского языка, по желанию вы можете добавить и русский вариант, если захотите, а также перевод на третьем языке. Главное, помнить, что вариант на казахском – первостепенен.

– Насколько это позитивная, важная и актуальная инициатива? И какие главные плюсы тут можно выделить?

– Вопрос, касающийся государственного языка, всегда будет актуален. Минусов в вывесках, объявлениях, ценниках, меню и другой информации, что будет представлено на казахском языке, мы точно не найдем. А плюсы здесь явно есть. И самый большой из них заключается в том, что мои ученики теперь будут получать больше информации на казахском языке. У людей, изучающих казахский язык, появится больше практики. Мы ощутили, что мы живем в казахскоязычной стране, и, надеюсь, поднимем интерес к изучению государственного языка.

Возможно, это как-то решит проблемы, что связаны с госязыком. Но я бы начала глубже – с обучения государственному языку. К примеру, можно было бы выпустить книги «Казахский язык как иностранный», открыть школы для всех желающих в каждом городе,

поселке. Тогда у народа поменяется отношение к госязыку. И вывески, и меню на казахском языке не будут удивлять, а тем более вызывать негативные эмоции. Тогда будут только положительные эмоции к стране, к народу, к языку. В свою очередь я открыла свою онлайн-школу казахского языка. Я изобрела такой формат, который удобен и доступен для всех. Книжки и задания пишу сама. Просто представляю, «куда же ходят часто люди?», «на какую тему ведут диалог?», «что будет полезно?» и все. Отвечая на эти вопросы, я создаю качественный урок, который реально улучшает знания ученика и делает его ближе к народу.

– Если расценивать данный момент с образовательно-просветительской точки зрения, помогут ли вывески гражданам, не знающим казахского, повысить свой словарный запас, закрепить бытовой уровень и т.д.? Иными словами, создаст ли это позитивный эффект в плане практичности и образовательных моментов?

– Однозначно да. Ученики часто задают вопросы: «Как пополнить словарный запас?», «Где и как использовать эти слова?». И теперь, если человек вокруг себя будет видеть все на двух языках, то ежедневно знание языка будет только улучшаться. Но остаются открытыми и другие вопросы: где практиковать казахский язык и с кем? Все мы слышим негодование, наподобие «я только начинаю говорить на ломаном казахском языке и мне сразу отвечают на русском языке, даже не пытаются прислушаться и понять». Да, в этом случае, к сожалению, вывески на казахском языке не помогут. Еще бы принять закон о поддержании учеников/студентов, изучающих казахский язык. Научиться относиться с пониманием, не слишком строго корректировать ошибки, а наоборот, быть добрее и пытаться помочь.

– Возможно, можно было бы предложить другие альтернативы, которые бы также оказывали массовое влияние на общественность, но при этом были бы более эффективными?

– Во-первых, я бы предложила выпустить качественные обучающие книги. Где объясняют правила на понятном языке, диалоги начинаются с бытовой, часто используемой лексики, нет ничего сверхъестественного и замумного. Если обучение легкое и понятное, то тогда и учиться приятно. Ты видишь результат, и тебе хочется изучать язык, восприятие и к людям, и к культуре, и к языку меняется. Негатива в социуме будет меньше.

Как сейчас обучают казахскому языку в школе? Занятия проходят пять раз в неделю, и ученики 7-8-х классов ко мне приходят с нулевыми знаниями. Они не понимают, что им объясняют и как использовать эти исторические рассказы, которые они ежедневно читают, в реальной жизни. Для чего мы учим языки? Чтобы говорить. Тогда и учиться надо, начиная с бытовой лексики, научиться рассказывать про семью, про дом, а дальше больше. Просто представьте, как ваш ребенок будет счастлив, когда самостоятельно расскажет про своего любимого питомца. У него же сразу любого питомца. У него же сразу любого питомца.

Второе – нужно открывать школы казахского языка, которые будут доступны для всех.

Ну и третье – проводить открытые разговорные клубы с целью популяризации государственного языка среди населения.

– В заключение: можете ли вы сказать, что языковой вопрос у нас в стране в какой-то степени переживает проблемные моменты? И что вы можете добавить касательно желания и заинтересованности людей изучать и знать государственный язык?

– Проблема вокруг языкового вопроса была, есть и будет, потому как ее никто не решает. Люди заинтересованы в изучении государственного языка, но зачастую для этого нет возможностей. Курсы сейчас на рынке недешевые, не многие могут себе их позволить. Ипотека, машина, одежда, продукты и просто нет возможности учиться языку – семейный бюджет не позволяет. А представьте, если бы добрые люди профинансировали хотя бы одну школу казахского языка в каждом городе. Сколько бы ребят, да и взрослых смогли бы выучить государственный язык бесплатно. И вот только тогда мы бы точно приблизились на шаг ближе к решению проблем, связанных с госязыком. А пока, как мы видим, мы можем лишь заставить писать вывески, баннеры и меню на государственном языке.

Я знаю казахский на уровне носителя языка и ко вчерашним изменениям отнеслась положительно. Единственно, я была чуть удивлена, что такой вопрос вообще может обсуждаться. Для меня это воспринимается как должное: государственный язык – казахский, язык межнационального общения – русский. Значит, все должно быть, как минимум, на двух языках. Это абсолютно нормальная практика для любого государства, – резюмировала наша собеседница.

Ахмет ТАЛАПУЛЫ

Прошедший 12 ноября т.г. в Стамбуле восьмой саммит Совета сотрудничества тюркоязычных государств, как известно, завершился преобразованием данной международной структуры в Организацию тюркских государств (ОТГ). Причем речь идет не просто об ее переименовании, но и о выходе на качественно новый уровень развития. Свою роль в этих процессах играет и Казахстан, для которого активное участие в деятельности данной организации является одним из приоритетов в области региональной и многосторонней дипломатии. Об этом материал в Turanpress.kz.

ОБЩЕТЮРКСКАЯ ПОВЕСТКА ВО ВНЕШНЕЙ ПОЛИТИКЕ КАЗАХСТАНА

Следует отметить, что изначально общетюркскую повестку задали Турция, чему благоприятствовали распад в 1991 году Союза ССР и образование новых независимых государств. Одним из первых шагов Анкары в данном направлении стало создание в 1992 году Турецкого агентства международной кооперации (ТИКА). Основной его целью было координирование деятельности по оказанию Турцией экономической помощи другим тюркоязычным странам, развитию с ними совместных проектов и программ, содействие их интеграции в мировое хозяйство и т.д.

В этих условиях новое содержание получила сформулированная еще в Османской империи идеология пантюркизма, обосновывающая необходимость поли-

центральноазиатских государств. Основными причинами этого следует считать недостаточное ее присутствие в данном регионе, отсутствие необходимых для своего влияния финансово-экономических ресурсов и, как следствие, неспособность конкурировать здесь на равных с другими ключевыми внерегиональными игроками (Китай, США, Россия). Правда, с каждой из стран Центральной Азии у Турции сложился свой уровень взаимовыгодных отношений.

Фактически общетюркскую повестку у Турции постепенно стал перехватывать Казахстан. Прежде всего, это проявилось в создании в июле 1993 года Организации по совместному развитию тюркской культуры и искусства (ТЮРКСОЙ). Причем соответствующее соглашение было подписано в Алматы.

ТЮРКСОЙ является экс-министр культуры РК Дюсен Касеинов.

Впоследствии на прошедшем 17 ноября 2006 года в Анталье

Примечательно, что спустя почти 10 лет данная ситуация повторилась вновь. По итогам 10-го пленарного заседания в ТюркПА, прошедшего 28 сентября т.г. в Туркестане, председателем данного объединения стал Казахстан. От лица страны соответствующие обязанности исполняет председатель Мажилиса Парламента РК VII созыва Нурлан Нигматулин.

Еще более важным событием стало создание вновь по инициативе казахстанского лидера Совета сотрудничества тюркоязычных государств (ССТГ), или Тюркского совета. Соответствующее решение было принято по итогам 9-го саммита глав тюркоязычных стран, прошедшего 3 октября 2009 года в Нахичевани (Азербайджан).

Для выплнения целей и задач вновь созданной организации были образованы ее руководящие (Совет глав государств) и рабочие (Комитет старших должностных лиц, секретариат) органы.

Примечательно, что первый саммит ССТГ при участии президентов Азербайджана, Казахстана, Кыргызстана и вице-премьера Турции Бекира Боздага прошел 21 октября 2011 года в Алматы. По его итогам была принята декларация, определяющая основные принципы и направления сотрудничества стран-участниц.

11 сентября 2015 года уже в столице Казахстана был проведен пятый саммит Тюркского совета. Важным для как республики, так и для самой организации стал ее шестой саммит прошедший 3 сентября 2018 года в Чолпон-Ате (Кыргызстан).

Участие в нем президента Узбекистана Шавката Мирзиёева и премьер-министра Венгрии Вик-

тора Орбана ознаменовалось присоединением первой из этих стран к ССТГ и получения второй статуса наблюдателя. Генеральным секретарем организации был избран один из ведущих казахстанских дипломатов Багдад Амреев.

Одним из решений седьмого саммита Тюркского совета, прошедшего 15 октября 2019 года в Баку (Азербайджан), стало присвоение первому президенту РК Нурсултану Назарбаеву пожизненного статуса Почетного председателя ССТГ.

Следует отметить, что деятельность Казахстана по продвижению общетюркской повестки связана не только с внешней политикой. Так, важным решением руководства страны стало переименование в 2018 году Южно-Казахстанской области в Туркестанскую с центром в городе Туркестан. В свою очередь, это положительно отразилось на дальнейшем развитии и благоустройстве данного города.

Не случайно, что неформальный саммит ССТГ, прошедший 31 марта этого года в онлайн режиме, завершился признанием Туркестана как духовной столицы Тюркского мира. Причем именно на этом мероприятии Нурсултан Назарбаев предложил переименовать ССТГ, а также подготовить и принять программный документ «Тюркское видение-2040», что и было осуществлено на стамбульском саммите.

В свою очередь, действующий президент РК Касым-Жомарт Токаев предложил своим коллегам по Организации тюркских государств усилить сотрудничество по таким приоритетным направлениям, как использование возобновляемых источников энергии, развитие водородной энергетики, водная и продовольственная безопасность, эффективное и справедливое использование трансграничных водных ресурсов, развитие рынка «зеленого» капитала, решение проблем глобального потепления и увеличение численности городского населения в данных странах.

Уже в одной Декларации Восьмого саммита Организации тюркских государств заложена довольно широкая повестка взаимодействия тюркских государств и развития самой ОТГ. Немаловажно также присоединение к ним Туркменистана в качестве наблюдателя. С учетом географических факторов, скорее всего, реализация общетюркской повестки будет осуществляться по таким двум направлениям, как Турция-Азербайджан и тюркская часть Центральной Азии.

Причем активно развивающиеся с 2018 года в формате ежегодных консультативных встреч глав центральноазиатских государств многостороннее взаимодействие в данном регионе будет способствовать и продвижению тюркского вектора.

В этих условиях Казахстан имеет большие возможности встать в авангарде рассматриваемого процесса. Причем как самостоятельно, так и в рамках возможного политического тандема с Узбекистаном. Подписание по итогам недавнего государственного визита Шавката Мирзиёева в Казахстан Декларации о союзнических отношениях двух стран объективно стимулирует Нурсултан и Ташкент к объединению усилий по продвижению и центральноазиатской, и общетюркской повестки.

Андрей ЧЕБОТАРЕВ

тической консолидации тюркских стран и народов на основе их этнической, языковой и культурной общности. В частности, бывший президент Турции в 1993-2000 гг. Сулейман Демирель в свое время заявлял о «турецком мире, простирающемся от Адриатики до Великой китайской стены».

Практическую реализацию соответствующих планов Турция начала с проведения 30 октября 1992 года в своей столице первого саммита глав тюркоязычных государств с участием президентов Азербайджана, Казахстана, Кыргызстана, Туркменистана и Узбекистана. Их турецкий коллега Тургут Озал, в частности, призвал приложить максимум усилий для укрепления и развития отношений между братскими странами, имеющими общие исторические и культурные корни. Всего в 1992-2009 гг. было проведено 9 таких саммитов.

Вместе с тем Турция не смогла стать своего рода «старшим братом» для Казахстана и других

Основными целями организации являются развитие и укрепление связей между тюркоязычными странами в сфере культуры и искусства, совместное осуществление соответствующих программ и проектов, сохранение, систематизация, изучение, исследование и популяризация на международном уровне общих духовных ценностей и современных достижений. С 2008 года генеральным секретарем

(Турция) 8-м саммите глав тюркоязычных стран президент РК Нурсултан Назарбаев выступил с идеей создания Парламентской ассамблеи тюркоязычных стран (ТюркПА). Реализация этой идеи состоялась в 2008 году. На втором пленарном заседании ТюркПА, прошедшем 27-28 апреля 2011 года в Астане, председательство в этой структуре перешло от Азербайджана к Казахстану.

Презентация «Слов назидания» Абая Кунанбаева («Абайдың қара сөздері») состоялась 15 декабря в Центральной библиотеке столицы в присутствии читателей, общественных деятелей, журналистов и исследователей творчества самого известного казахского философа и поэта. Художественный перевод на русский язык осуществлен поэтом Ерболом Жумагулом. Автором английской версии стал известный английский переводчик Саймон Гейган. Ниже – предисловие к изданию «Назиданий» на трех языках.

Фигура Абая – одна из самых значимых в казахском сознании. Однако все это время образ поэта виделся нам в некоторых идеологических искажениях, сначала советских, затем нынешних.

Печальная постколониальная ситуация, в которой по сей день едва ли не треть казахов не владеет родным языком, привела к тому, что стихи и проза Абая, не простые для понимания самих казахоязычных, в оригинале читают далеко не все. Да и в целом поэт уже давно превратился в эдакого гения для юбилеев. В итоге – каждые пять лет проводятся однообразные мероприятия, ставятся спектак-

Вряд ли атеистическому государству так уж была полезна книга, где ислам (и вообще вера в Бога) стоит во главе каждого угла. Да и от поэзии он недосагаемо далек в свете идей коммунизма. Не думается, что кремлевские идеологи сами пошли на такую инициативу, особенно в тридцатые годы двадцатого века.

Учась в казахоязычной школе, я читал оригинальный текст «Назиданий» еще в ранней юно-

ПУТЬ К АБАЮ

ли, говорятся одни и те же речи. Проводятся, конечно, полезные и необходимые мероприятия, но это мало меняет сложившийся образ Абая.

Если советской идеологии был выгоден поэт, борющийся с царизмом во славу угнетенных батраков, то сегодняшний Абай предстает перед нами в пафосном тумане наставника нации. Учитывая беспощадную критику, с которой поэт обрушивается на казахские нравы и быт, это всегда создавало и создает довольно неловкую ситуацию.

Находится масса казахов, недовольных подобной критикой. У таких возникают вопросы вроде: «Не много ли он на себя берет?». Впрочем, большинство считает это критикой, исходящей от вящей любви к своему народу.

Также существует мнение, что текст и вовсе – подделка, написанная то ли племянником поэта Шакаримом Кудайберды, то ли еще кем-то. Есть и считающие, что какие-то главы оригинальные, а какие-то дописаны позже. Они уверены, что разные части написаны в разном стиле.

Лично я не увидел явных стилистических несоответствий. Также не верится в то, что Абай вписывался в русло советской идеологии, и поэтому его революционности, называя его именем города, улицы и памятники едва ли в каждом населенном пункте.

сти, лет в 13, да еще и в стенах училища олимпийского резерва. Лишние прочитанные страницы догадальщик, не помогали в дриблинге и забивании голов, поэтому досадная горечь Абая осталась где-то на периферии сознания. В более зрелом возрасте, встречая русскоязычные цитаты из «Назиданий» в печати, на ТВ или где-то еще, я, естественно, не думал слышать перевод с оригиналом. Как и многие соотечественники, я был уверен в том, что переводы выполнены пристойно.

Так продолжалось до тех пор, пока в прошлом году жизнь не столкнула меня с постом в соцсетях, где цитата приводилась на двух языках. Перевод, как минимум, удивил. Ради вящего любопытства пришлось тревожить гугл, после чего все известные переводы оставили меня, мягко говоря, в недоумении.

Ошибки начинаются с названия. Определение «кара соз», буквально – «проза» (как обозначение жанра) или «мудрые слова» появилось уже в следующих изданиях. В первом издании книга вышла под названием «Гаклия». Это персидское слово означает «назидания», «слова мудрости».

Неточности – сознательные ли, идеологически продиктованные ли – часто кардинально меняют смысл и вводят читателя в заблуждение. Еще одна проблема

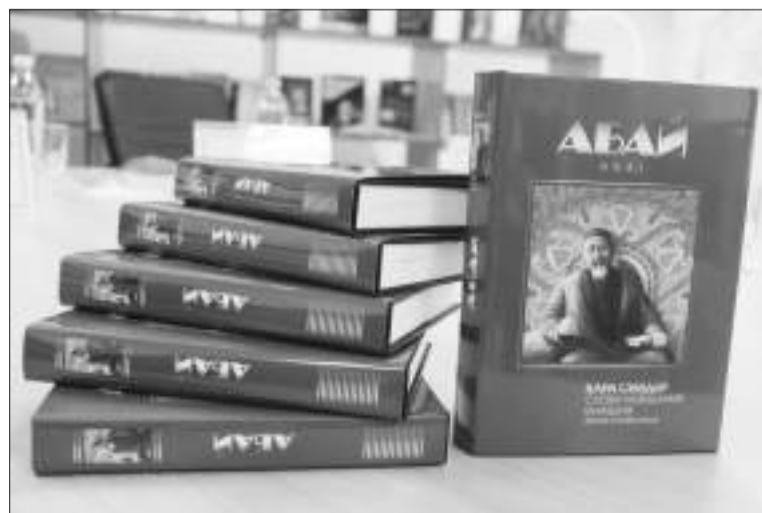
заключается в непонимании идиом, в их прямом переводе. Кроме того, все переводы страдают разной степенью обобщений и, как следствие – густой отсебятиной.

Текст Абая чрезвычайно плотен, встречаются сложносочиненные предложения, которые в русской интерпретации были поделены на несколько более мелких. Возникло синтаксическое расхождение, разрушившее изначальную композицию и приведшее к недопустимому стилистическому искажению.

Кроме того, отсутствие терминов на арабском или персидском, их перевод на русский, лишил текст присущего колорита. Полагаю, автор и сам мог написать эти слова на казахском, однако решил написать именно так.

Впрочем, самое интересное ждало меня впереди, когда, стремясь исправить ситуацию, мне вздумалось взяться за перевод. Удивительное открытие, после которого стало сложно обвинять Абая в критике всего казахского народа.

Дело в том, что слово «ель» означает в казахском и «народ», и «род», и «племя», а в иных случаях – и родные края. Причем во фразе «ельге оралу» понятие «ель», в зависимости от контекста, может означать и родину, и родовые земли. Прежние переводчики, кроме очевидных ошибок, искажающих смысл оригинала, допустили еще и эту грубую ошибку, то есть, почти везде перевели «ель» как «народ».

Но нюанс в том, что на протяжении всех глав автор ясно обращается к родне, к предкам своего рода, и нещадно ругает именно близких: детей, племянников, соседей, словом, свое окружение. И когда он пишет «если придет кто из другого еля», он имеет в виду не англичан с японцами, и не итальянцев с японцами, а представителей других казахских родов и племен.

Это кардинально меняют оптику взгляда на Абая, ведь это уже не человек, возмнивший себя наставником всех без исключения казахов, а достойный, ответственный муж, наставляющий родных, горько досадуя о настоящем и сильно опасаясь за грядущее. Разумеется, бывало, он делал обобщения, говоря о казахам в целом, но это как раз и говорит о разделении понятий «род» и «народ».

Так ведь и есть – каждый исконный казах к концу жизни собирал всю родню и произносил прощальную речь. Делился напоследок сокровенным, наставлял, благословлял. Как видим, первая глава с этого и начинается. С того, что жизнь прожита и следует оставить потомкам «памятный подарок».

Кстати, это единственная глава, нумерация которой не вызывает сомнений, поскольку в ней это обозначено буквально. Рукопись «Назиданий» впервые была обнаружена и издана через несколько десятков лет после смерти поэта, поэтому кое-где есть несоответствия. Например, автор не говорит о явлениях, о которых он «говорил в девятнадцатой главе», а в таковой главе ничего подобного нет.

Из этого вытекает другая очевидность – «Гаклия» – это не литературное произведение, и, на мой взгляд, большая ошибка

относиться к тексту как к жеману поэта самовыразиться и явить миру свой талант.

Собственно говоря, «Назидания» – это одновременно и проповедь, и заповедь, и исповедь, и отповедь, причем в отсутствии благословения, что, как мне кажется, является неслучайным, весьма драматичным акцентом.

Стилистическая схожесть со Священными Писаниями далеко не случайна, отсюда и самая объемная тридцать восьмая глава, посвященная вопросам веры и религии, и проповедный пафос во всех остальных главах, и разговорный сумбура наставнических цитат повсюду. Да и сама интонация, если вчитаться вдумчивее, больше соответствует доверительному разговору, нежели высокопарному ораторству.

Возможно, переводчиков сбивала с пути тематика. Но все встает на свои места, если обратить пристальное внимание на вольность в словах (вплоть до сквернословия), на горящие детали, на тонкость восклицаний и едкий, беспощадный сарказм.

Будучи выдающимся поэтом, одним из основателей письменной казахской литературы, композитором, переводчиком, он не мог оставаться в стороне от общественно-политической ситуации в степи того времени. Именно: годы окончательной колонизации степи Российской империей, упразднение традиционных выборов, изменение судебной системы, отъем земель у целых родов, массовое появление батраков. Это была эпоха частых восстаний и кровавых карательных отрядов, участвовавшего разбойничества и деградации казахов. Разумеется, все это напрямую затрагивало и сородичей Абая.

Жизненный опыт Абая тоже весьма богат – он был акимом (мэром), бием (третейским судьей), а также поэтом, признанным далеко за пределами родным кочевий. Еще при жизни он сам отказался от должностей, понимая губительность сложившейся ситуации. Жизнь в тени выдающегося отца, размытая с родни, постынные старших сыновей – горечь всего пережитого чувствуется в каждом абзаце текста.

Будучи прогрессивным Абай изрек прощальную речь письменно, бесспорно, в этом проглядывается, в том числе, и надежда на то, что наставления окажутся долговечнее, и в его заветные строки вчитаются и остальные казахи. Но все же главным адресатом является родня, окружение. Неспроста практически всегда он приводит примеры из жизни состоятельных казахов, каковыми были все его близкие родственники.

У казахов есть такая бытовая поговорка: «Қызым, саған айттам, келінім, сен тында» («Дочь, говорю тебе, невеста, и ты послушай»). Иначе говоря, даже если Абай действительно стремился назидать всему народу, сделал он это крайне тактично, обрушив критику на родню. Словом, благодаря работе над переводом я заново открыл для себя, казалось бы, вдоль и поперек изученного поэта. Рад, что отныне имею честь поделиться этим неожиданным даром не только с соотечественниками, но и с англоязычными читателями «Назиданий».

«Шын дарын иелері әр кез тасада, көрмеден жырақта, халық ішінде отырады».

А.П.ЧЕХОВ.

КӨҢІЛ ТҮКПІРІМДЕ әрдайым осы кісіге деген зор құрмет, ерекше ілтипат тұрады. Әрине, әр шәкірт өмірдің қым-қуыт бұралаң жолдары мен таңайынан қаншалықты алыс кетсе де, мектеп қабырғасындағы қайсыбір ұстаздарын осылайша қадір тұтатын шығар. Мен де, қалам ұстап жүргендіктен, мұғалімім Қадыр Жұмашевты жыл аралатып кездестіріп қалған сайын «осы ағам жайлы неге жазбаймын, республика жүртшылығына кейбір толғанамын неге айтпаймын?!» деп толғанамын. Ұстазым туралы, тіпті, өлең тіліне пара-пар марапат сөзді табар да едім, оны көсілдіріп қағаз бетіне түсіру де қолдан келер еді. Бойына сонау балғын шағыңнан жеке үлгі-өнегесімен, айрықша білік-парасатымен нәр сіңірген мұғаліміңнен неңді аянасың?!

Содан да кеншілердің әлеуметтік ахуалы соңғы төрт-бес жылға дейін жақсы еді.

Әуел баста жеті жылдық болып құрылған мектептің де тұрмысы жаман емес-тін. Орта мектеп дәрежесі 1953 жылы беріліпті.

Мұнда бірқатарының есімдері республикаға танымал, елмен біте қайнасқан Кенжебай Жәмпейісов, Көшкінбай Әбілдин, Түтәй Сағытаев сияқты білікті ардагерлер еңбек етті. Осында табан аудармай қырық жылдан тер төккендердің қатарында Гүләйым Серікова, Ахмедия Ботбаев, Мәният Мияшев сынды аса тәжірибелі ұстаздар болды. Әсіресе, анау Көшекен, Кенжекеңдер өте білімді мамандар еді. Екеуі көп жылдар кезек-кезек аудандық оқу бөлімін де басқарды. Қазір де мектепте сол ардагерлердің ісін лайықты жалғастырып жүрген мұғалімдеріміз көп. Зейнеп Берібаева, Күләш Мұқажанова, Әйгерім Жаманқұлова, Сара Көшмағанбетова, Мекен Айменбетова,

КАРЛ МАРКСТИҢ «КАПИТАЛЫ»

немесе ұстаз Қадыр Жұмашев туралы үзік сыр

Алайда, ылғи тартына береді екенмін. Өйткені, ұстазымның менің мақтау-мадақтауыма мұқтаж емес екенін білемін, қанша әрлесен де, жасандылығы байқалмай қалмайтын жылтырақ сөз тіркесін жаратпайтынын білемін.

Расында, өмірдің өзіндей қарапайым да, күрделі құбылыстар туралы асқақ сөйлеудің не қажеті бар?!

Бірақ, деді-демеді, бұл адамды көбіміздің пір тұтып өскеніміз рас. Ал осыны, шынында, қалай айтпақ керек?..

Тегінде, көңілдегі көрікті ойыңның жария болды-ақ сүреңсізденіп қалатыны секілді, біреуге деген кіршіксіз тілегің: «...Япырау деймін, «Сүйемін!» дегенді айтуға, шын сүйсе егер батылы қалай жетті екен?!» деген ақын Қайрат Жұмағалиевтың өлеңіндегідей, жүрек тереңінде құпиялау жатса құндырақ сияқтанады.

Қазір ойласам, Қадыр аға жөнінде сөз қозғаудан тартыншақтауымның да басты себебі осы екен – ұстазға деген биік құрметтің қадірін түсірмеуге ұмтылып, алыстан, іштей тілектес болуды қалаппын. Оның үстіне жазуға моральдық құқық болмаса күнделікті тірлікте көптің біреуіндей ғана көрінгенмен, жан дүниесіне тым жақын келгенінді де, аса шалғай тұрғаныңды да ұната қоймайтын дүниетанымы теңіздей терең, талғампаз адамды жайдақ сөзбен жақсылығын айтамын деп отырып, ренжітіп те алуың ғажап емес-ау. Десе де...

ӨЗІ АЙТАДЫ: – Сонау 1959 жылы өзім түлеп ұшқан мектепке күндердің күні қайта оралып, оның директоры боламын деп ойлаппын ба! 1964 жылы ҚазМУ-дің филология факультетін тәмамдаған соң еңбек жолым осында бастадым. Маған дейін мектепті Қасқырбек Омаров, Кенжебай Жәмпейісов, Нөкеш Ақпанов, Жамбыл Кәленов, Гүлбаршын Ақпановалар басқарған.

Тарихынан өзі де хабардар боларсың, отызыншы жылдары осында жолы түскендіктен ба екен, бұл мектеп бертіңге дейін С.М. Киров есімімен аталған. М.О.Әуезов аты ел тәуелсіздігін жариялаған тұстарда берілді.

Ақшатау кеніші Оңтүстік-Шығыс руднигінің сирек ұшырасатын молибден, вольфрам металдарын өндіріп, әсіресе, Екінші дүниежүзілік соғыс жылдарында ел қорғанысына өлеулі үлес қосқаны Дінмұхамед Қонаевтың «Өтті дәурен осылай» кітабында лайықты айтылған. Бұл рудалардың космостық құрал-жабдықтар мен стратегиялық бағыттағы ракеталар жасауға, т.б. құнды қажеттіліктерге жұмсалатыны белгілі.

Гүлбаршын Томашева, Мейрам Амангелдиевтер іс-тәжірибе жинақтау, жаңа-әдістемелер игеру, оны шәкірттер бойына сіңіруде көш басында жүрген ұстаздарымыз. Бұлардың да өкшесін басып, кәсіби шеберліктерін шыңдап келе жатқан жас толқын кадрларымыз және бар.

Кейінгі жылдары өтпелі кезеңнің ауыртыпалықтарына байланысты халықтың тұрмыстық деңгейі күрт төмендеп кеткені белгілі. Бұл орайда, осындай жағдайға қарамастан, барлық қиындықтарды жеңе отырып, мектеп ахуалын нашарлатпай, қайта жақсарту түстік деп батыл айта аламын. Бүгінде, өзі, халықтың ұйтқысы мектеп болып тұр емес пе. Ел әкімшілікке емес, мектепке жиналады. Әкіміміз: «Ата-аналар жиылысы болса мені шақырарсыз, айтарымызды айтайық» деп тұрады.

Ата-аналардың ұйымшылдығы арқасында мектепті отын-сумен қамтамасыз ету, оны ағымдық жөндеуден өткізу сияқты шаралардан қиындық көре қойғанымыз жоқ. Қыс айларында кейбір қала мектептерінің өзінде жылудың тоқтатылуы себепті екі апта немесе бір ай көлемінде сабақ болмай қалды дегенді естіп жатамыз, бізде ондай болған емес. Соған қарағанда салыстырмалы түрде, жағдайымыз көптеген мектептерден көш ілгері сияқты.

ӘДЕТТЕГІШЕ өзгелердің жақсылығын көбірек айтуды қалайтын Қадыр мұғалімнің алдындағы әріптес ағалары туралы «халықпен біте қайнасқан» дейтін мінездемесін осы кісінің тура өзіне арнауға болар еді.

Осыдан бір жылдай бұрын кезекті іссапармен елге барған бір тұсымда жеке-леген шен-шекпенділердің кесірінен бағалы қазба байлықтарын шығарып, елге құт болып отырған шахталардың жабылып, сегіз-тоғыз айға дейін еңбекақы алмаған кеншілердің ереуіліне куә болғаным бар. Шынында да, қала типтес кеніште көпшілігі мал ұстамайтын, егін салмайтын жұмысшылар бала-шағасына тас шайнайтын ба, ашынып, алаңға шыққан екен. Сол кеншілердің арасында еңсесі езіліп Қадыр ағам да жүрді. Өзі жетекшілік жасап отырған мектепті кезінде тұңғыш болып алтын медальмен бітіріп, жоғары оқу орнын үздік аяқтап, «өмір университетіне» қоян-қолтық араласып, ел мойындайтындай, энциклопедиялық білімді игерген Кәкеңнің ешқашан кеуде кермей, әрдайым кішіктік көрсетіп, шәкірттерімен де сабақтың тар бағдарламасы шеңберінен шығып кетіп, халықтың өз тілімен сөйлесуді ұнататындығы есіме түседі. Негізінен, Тарих,

Қоғамтану пәндерін жіргізген жас мұғалім сабақ арасында өзіне ғана тән сырбаздықпен әдемі жымыш алып, белгілі тақырып мазмұнын: «...қазақша айтқанда»... «ол сөйтпін өз күйкі тірлігін күйттеп кетті ғой»... «орыстар ондай-да иди отсюда!» дер еді деп сөз сабақтап, қызықтыра түсіндіретін-ді.

Қадыр мұғалімнің ұстаздық ерекшеліктерінің бірі – әр оқушыға құрметпен қарап, өзімен тең дәрежеде, әріптес ретінде ұстауында, баланың жеке пікірін есептесіп отыруында болар. Ол шәкіртті ешқашан кемсітпейтін, кемшілікті бетке баспайтын, қателігіңе, балаңдығыңа әрдайым кешіріммен қарайтын. Оқушылар да мұғалімнің осындай қатынасына сәйкес құрметпен жауап берер еді. Алда-жалда егер үй тапсырмасын орындамай барсаң, ұстаз үлкен сабырмен жүз-түңіз түп-тұнық қой көздерін қадап, біраз үн-үңсіз отыра тұрса болды, шыққан бойда-ақ өз-өзіңнен қысылып, өзге пәндерді жиыстыра тұрып, осы сабақты пысықтауға кірісер ең.

Мұғалімнің көрнекі құрал пайдаланудағы да бір қырын бейнелейтін жалғыз ғана мысал – ұстаз К.Маркстің әйгілі «Капитал» еңбегі туралы оқулықтағы шағын үзінділерімен шектелмей, сол қалыңдығы жарты қарыс кітаптың түпнұсқасымен таныстырғаны әлі күнге дейін көз алдымда тұр.

ӨЗІ АЙТАДЫ: – Бізде кадр тұрақсыздығы деген проблема жоқ. Ежелден қалыптасқан ұжымымыздың іргесі берік сақталып келеді. Қай пәннің де мамандары сайма-сай. Әр сабақты өз мұғалімдері жүргізеді. Суретшіміз де, музыка жетекшісі, дене тәрбиесі, алғашқы әскери дайындық пәні мұғалімдері, бәрі арнайы маманданған ұстаздар.

Экономикалық қиындықтарға байланысты штатты қысқарту туралы нұсқау бізге де түсті, бірақ жоғарыдағылар солай бұйырған екен деп ол іске лап бере кірісе кетуден байқастадық. Ішкі, сыртқы мүмкіндіктерді саралай келе, білікті мамандарды сақтауға ұмтылдық. Өйткені, қалай болғанда да, білім сапасы бірінші кезекте тұруы тиіс. Сондай көзқарастың нәтижесінен болар, өткен оқу жылында он бес шәкіртіміз жоғары оқу орындарына, сегіз түлек арнаулы орта оқу орындарына қабылданды.

Сондай-ақ, Алматыдағы республикалық дарынды балалар мектеп-интернатымен байланысымыз нығайып келеді. Онда бір баламыз оқиды. Енді ол оқу орнына болашақтарынан көп үміт күттіретін дарынды үш оқушымызды дайындап отырмыз.

«Дарын» демекші, Президент шыршасына қатысып, ән салған Самал Төлеутаева деген оқушымыз есіме түсіп отыр. Тәрбиесі келіссе болайын-ақ деп тұрған қабілетті бала. Сабағы да жақсы. Бірақ ата-анасы жалғыз перзенттері болғандықтан, қыздарының өнерден гөрі өзге мамандықтардың бірін таңдағанын қалайтын сияқты.

Мен өзіне қалжыңдап болсын: «Біздің мектептен шыққан инженерлер де, заңгерлер де, экономистер де жетеді. Егіндібұлақтықтар «Мақпал бізден шыққан!» деп шірегенде жер көкке сыймайды. Біз де «Самал Ақшатаумен шыққан» деп мақтанып жүрейік те, бәрін қойып әншілігіңді жалғастыра берсеңші» дедім. Өз біледі, әрине.

Алматы, Талдықорған жоғары оқу орындарының информатика факультеттеріне екі оқушымыз қабылданды. 1992 жылы заманның кеңдеу кезінде арнайы кластарды компьютерлендіріп алып едік, қазіргі үлкен жетістіктеріміздің бірі сол болып тұр.

Қиындық мәселелеріне тоқталатын болсақ – барлық білім саласы бастан кешіп жатқандай, біз де мектепті қаржыландыруға зәруміз. Жаңадан шығуға тиісті оқулықтар қат. Мәселен, мемлекет тәуелсіздігіне байланысты қоғамтану пәнін «Адам және қоғам» деп алып едік, міне, сол оқулық қолымызда жоқ. Мәскеу «Человек и общество» аталатын оқулықты әлдеқашан шығарған. Қанша жақсы болғанмен, оны басшылыққа ала алмайсың, саясатымыз бөлек, мүдделеріміз үйлеспейді. Өзге де оқу-әдістемелік құралдарына мұқтажбыз. Барының өзінің тақырып аялары өте тар және шалағай жазылған. Заман талабына лайық оқулық авторларының ізденімпаздығы мен белсенділігі осындайда көрінсе дейміз.

Бұл тұста айта кетейін, аудандық оқу бөлімінің негізгі маманы Қарлыға Секербековаға ризамыз. Білім жүйесінде болып жатқан өзгерістерді ең алдымен осы кісі арқылы естиміз десек болады. Әдістемелік әдебиеттерді жеткізуде қамқорлығын аямайды. Бүгінгі күн талаптарына сәйкес пайдасы зор семинарларға да ұдайы ұйытқы болып отырады.

ӨЗ ОЙЫМША, кезінде ұлы Мұхтар Әуезовтің алдын көріп, Темірғали Нұртазин, Есмағамбет Ысмайылов, Сімет Кеңесбаев, Зейнолла Қабдолов сынды тұлғалардан дәріс алған Қадыр мұғалім ұстаздық жолды таңдамай, ғылым жолына түссе, сөз жоқ, ірі ғалымға айналар еді немесе үлкен жазушы болар еді.

Кәкең сабақ арасында белгілі бір көркем шығармаларды білікті әдебиет сыншысындай жіліктеп талдап бергенде көз бақырайып, ауыз ашыла таң-тамаша болып отырар едік. Байқап қалып жүреміз, бәлкім, оны өзінің белгілі курстастары Дүкенбай Досжанов, Сұлтан Сәрсалинов, Жәрібай Ахметбеков, Өрланбек Оразалиев, Жәніс Қашымовтар осы зерделілігі үшін құрметтеген болар.

Қадыр мұғалімнің оқушыларды тамсандыратын тағы бір қыры – суретшілігі. Ол ылғи төс қалтасында жүретін жуан фломастерін алып әбден жаттыққан кәнігі суретші қолымен мезетте-ақ әр түрлі кескіндер мен достық шаржар салып бергенде оқушылардың мерекелік қабырға газеттері жайнап шыға келер еді.

Тегінде, белгілі тұлғалардың дені – суретшілер. А.Пушкин, М.Лермонтов, Л.Толстойды айтпағанда, өз топырағымызда туған Бауыржан Момышұлы, Олжас Сүлейменов, Қадыр Мырзалиев, Қалмұқан Исабаев, Сәкен Жүнісов сияқты жазушылардың кәсіби мамандардан кем түспейтін суретшілігін бүгінгі ұрпақтардың бірі білсе, бірі білмес. Біздіңше, Кәкеңнің де сегіз қырлы, бір сырлылығының мәні сондай жан-жақты дарындылықта жатыр. Қадыр мұғалімнің кей отырыстарда ел қолқасымен белгілі серілерше домбыраға қосылып, әуелете ән салып жіберетіндігінің де куәсіміз.

Осы тұста мектеп мұғалімдерінің ішінде ер адамдардың үлес салмақ кемдігі проблемасы ойға түседі. Егер педагогтер арасында Қадыр Жұмашевтай ұстаздар көп болса, білім мен тәрбие сапасы да арта түсер еді-ау деп қиялдайсың. Әсілі, дүниенің тірегі де болдым-толдым деп асып-таспайтын, атқарған еңбегін бұлдамайтын осындай біліктің, білімнің кеніші іспетті ұлағатты ұстаздар емес пе!

Құлтөлеу МҰҚАШ,
ҚР Білім беру ісінің үздігі
Қарағанды облысы

ШАРДАРА

Аңызак пен аңызды атырабы,
Терең ойға теңіздей батырады.
Шардараның толқыны шабыт беріп,
Шағалалар алысқа шақырады.

Ән мен дәнді жерден мін таппағасын,
Мақтанасың, болған соң мақта басым,
Алтыннан да асырса ат бағасын...
Шабандоз боп кетуге шақ қаласын...
Көк аспанның астында шағыл кешсең,
Көк теңізге айнадай тап боласың...

Су қуатын аймаққа тартып әйгі,
Бағаналар сап түзеп, сән құрайды.
Көне кенттен көктеген
көркем қала –
Шардараның шамдары жарқырайды...

ЕЛГЕ КЕЛУ

Алдан шығып ауылдың өпті желі,
Көзіме ыстық көрініп кетті жері.
Дүрсілдеп кеп еңтігіп тұрған пойыз,
Алып ұшқан көңілді жеткізеді...

Суы қазір кетсе де тым уланып...
Сырдың бойы көрінді сұлуланып,
Қызылқұм саялы таудан гөрі,
Төгеді екен жаныңа жылуды анық.

Толқып тұрмын, көрмесем, торығамын.
Зандылыққа зарланбай жорығамын.
Сортанына жерімнің тартты ма екен,
Кейде мынау ұлыңның соры қалың...

Шыршасыз-ақ бұл өлке шырайланып,
Құла түзде құйын жүр шыр айналып.

ТУҒАН ЖЕР ҚҰРМЕТІНЕН АРТЫҚ НЕ БАР?!

Биыл елден жақсы жаңалықтар жетіп жатты. Түркістан облысы Шардара ауданынан Тәуелсіздіктің 30 жылдық мерекесіне сай 30 Әлем чемпионы шыққанын естіп, риза болып қалдық. Оның 25-і қол күресінен, 5-еуі ауыр атлетикадан. Батырларымыздың жеңісті жолы жалғаса берсін дейміз. Аудан да мерекелі жылды берекелі аяқтап, ең көп мақта өндіріп, еліміз бойынша бірінші орынға шығыпты! Сонымен бірге желтоқсан айының басында елден тағы бір жақсы жаңалық жетті. «Шардара ауданының Құрметті азаматы» атанғанымызды естіп қуанып қалдық. «Сонда ауданың сенің депутат болғаныңды күтіп жүрген бе? Ақын ретінде бұл құрметті баяғыда алуың керек емес пе еді?!»-деп әзіл-шынын араластырып, шымшып қалып жатқандар да табылды. Дегенмен, туған жердің құрметінен артық не бар? «Ешкім өз ауылында әулие емес» деген нақылды ойласақ, ауданымыздың ақынын ардақтап жатқанына алғыстан басқа айтарымыз жоқ. Құрметке бөлеп жатқан халыққа, Шардара ауданының әкімі Қайрат Жолдыбай, аудан әкімі орынбасары Бауыржан Шомпиев бауырларымызға көп рахмет. Шардара аудандық мәслихат хатшысы Арман Қарсыбаев бастаған депутаттарға алғыс білдіремін. Батырлар мен ақындардың мекені Шардараның даңқы шартарапқа жайыла бергей! Көпшілікпен бірге ҚР Президенті Қ.Тоқаевтың Жарлығымен «Қазақстан Республикасына 30 жыл» мерекелік медалымен марапатталуымыз да биылғы жылғы жақсы жаңалық! Тәуелсіздіктен артық бақыт жоқ! Сондықтан бұл мемлекеттік марапаттың маңызы зор! Мерекелі жыл берекелі жылдарға ұлассын! Тәуелсіздігіміздің Көк туы көкте мәңгі желбірей бергей!

Табанымның ізі бар әр тасында,
Табындырып қоясын,
тартасың да...
Құмстаннан айналдың гүлстанға,
Құрыш білек жандардың аркасында.

Жаушықұмда жау күткен
ыза небір,
Ұмыт болып, еңбекпен
қызады өңір...
Қоссейіттен аттансаң құран оқып,
Ұзын Ата тілейді ұзақ өмір...

Балық өрсе байлық боп
көл түбінен,
Қызыл жыңғыл – қырдың бұл көркі білем...
Шөл далаға секілді күретамыр,
Сырдария сыр айтар толқынымен...

Маң даланың мыңғырған
манайы мал,
Табысқанның дәл мұнда
әр айы бал...
Жиде гүлдеп кеткенде жиі келсең,
Тораңғылы тұтасқан тоғайы бар...

Сана оятар сарғайған сағанасы,
Көктеп кетер көк тірер бағанасы.
Шыбығынан шыр жиған
шырын сорып,
Шыбықтасаң – кетпейді
бал арасы...

Қызылқұмда сезініп жер ыстығын,
Барады ысып көңілім тегіс бүгін.
Шама келмей шабытқа
шалқимын мен
Бас айналар бакыттан кеңістігім!

Тек туған жер жазады жүрек емін,
Текті ақынның қадірін біледі елім.
Төрт бұрышын дүниенің шарлап келіп,
Төрт қақпана* мен сенің тірелемін!..

1999 жыл

* Шардара – көне парсы тілінде
«төрт қақпа» дегенді білдіреді.

Жүрегіме мөлдіреп құйылады,
Ерте көктем ағатын лайлы арық...

Кой сонынан қорғампаз ит ереді,
Иесінің сенімін сый көреді.
Көріністен күлкілі күй келеді:
Шатақ шалдың қалай деп жүйкелері,
Шарбағына ешкілер сүйкенеді...

Қасқа жолда түйелер дымды көрмей,
Маңғаз басар бағасын шын білердей.
Көлік біткен айналып өтіп жатыр,
Сырларды сыйлайтын үнділердей...

Көңілде мұң, қайтейін, көзімде мұң,
Кимастықты шым-шымдап сезінгенмін.
Вагон санап қоштасқан пойыздармен,
Қойшы бала қырдағы өзім дедім...

Кой баққанмен қиялы астанада,
Қызықтық сол бейкүнә жас балаға...
Құмды ауылда қалдырып балалығын,
Тартады ол да күні ертең тас қалаға.

Тастап елді кетеді,
Мен де кеткем...
Әлінше әркім шаруасын дөңгелеткен...
Қазына іздеп қалаға ұмтыламыз,
Құм ішінде жатса да көмбе көптен...

Егіспенен басталып аңыз әні,
Ала жаздай қақтайды аңызғағы.
Күннің нұрын сіңіріп күйіп өскен,
Шығады ақын бұл жерден нағыз әлі...

Тірлікті айтып бітпейтін нетейін тек,
Ауыл – анам,
Кінәмді өтейін көп...
Шаршаған соң, сағынып келіп тұрмын,
Басымнан бір сипатып кетейін деп...

Қазыбек ИСА

ҚАЗАҚТЫҢ МҰҢЫ МЕН ШЫНДЫҚТЫҢ ЖЫРЫ - «ҚАЗАҚ ҮНІ» ГАЗЕТІНЕ ЖАЗЫЛЫҢЫЗДАР!

ЖАЗЫЛУ ИНДЕКСІ – 65380
«Қазпошта» арқылы жазылу бағасы:

1 ай	қала	429,24	3 ай	қала	1287,72
1 ай	ауыл/аудан	447,86	3 ай	ауыл/аудан	1343,58
6 ай	қала	2575,44	12 ай	қала	5150,88
6 ай	ауыл/аудан	2687,16	12 ай	ауыл/аудан	5374,32

■ OBAVLENIE

Уважаемые потребители!

Потребителям, проживающим по адресу: улица Северное кольцо, дом 86/7, 86/8, 86/9, 86/11, 86/13, 86/14, 86/15, вернули возврат денежных средств на лицевого счета. Общая сумма перерасчета составила 1 402 282,80 тенге. В связи с вступлением в силу приказа Департамента от 15 декабря 2021 года №160-ОД «Об отмене приказа от 21 сентября 2021 года №64-ОД «Об утверждении тарифа и тарифной сметы на регулируемые услуги производства, передачи, распределения и снабжения тепловой энергии ТОО «Alpha Management Company».

Меншік иесі:
«Қазақ үні» ЖШС
ҚАЗАҚ ҮНІ
Президент –
Қаныш ЖАРЫЛҚАСЫН

Бас редактор –
Құлтөлеу МҰҚАШ
Бас редактордың бірінші орынбасары –
Зейнолла АБАЖАН

Qazaquni.kz ақпарат агенттігінің
Бас редакторы –
Азамат ТАСҚАРАҰЛЫ

Жауапты хатшы –
Гүлмира САДЫҚ

БӨЛІМ РЕДАКТОРЛАРЫ:
Дастан ЕЛДЕС (орыс редакциясы)

Нұржан АСАН (көркемдеуші)

АЙМАҚТАҒЫ ТІЛШІЛЕР:
Нұр-Сұлтан тілшілер қосыны:
Азамат ТАСҚАРАҰЛЫ
(8-702-931-89-86)

Ақмола облысы:
Бақыт СМАҒҰЛ (8-701-626-77-66)

Арқалық қаласы:
Нұрсұлтан НҰРМАН
(8-702-688-84-87)

Алматы облысы:
Мәди ИСПАМ (8-775-119-12-13)

Жезқазған қаласы:
Жанат АСАНҚАЛИ
(8-702-384-12-00, 8-702-261-20-98)

Қарағанды облысы:
Ахметқали ХАЛЕНОВ (8-701-450-30-18)

Қостанай облысы:
Төлен РАМАЗАНҰЛЫ (8-701-174-06-70)

Семей қаласы:
Рахат АЛТАЙ
(8-775-998-15-39)

Түркістан облысы:
Әбдіғалпарт АЙДАР
(8-702-475-75-66, 8-771-390-73-75)
Асылхан ӘЛІ (8-701-626-88-32)

Түркістан қаласы:
Әтіргүл ТӘШІМ (8-702-489-47-23)

Тарату бөлімі:

Нұр-Сұлтанда:
Жасұлан ИСА
(8-776-120-19-72)

Шымкентте:
Мүтән ИСМАЙЛЫ
(8-701-692-1340),

Астанада «Алты Алаш»
дүңгіршіктерінде сатылады
(8-701-572-88-47)

Газет ҚР Мәдениет және ақпарат
министрлігінде 19. 12. 2012 жылы тіркелген.
Күәлік №13976-Г (Алғашқы күәлік
№1270-Г, 01. 08. 2000 жыл).

Автордың пікірі мен редакция көзқа-
расы сәйкес келе бермейтінін ескер-
теміз. Қолжазбалар өңделеді және
қайтарылмайды.
Жарнама мәтініне жарнама беруші
жауап береді.
Газетпен көшіріліп басылса, сілтеме
жасалуы кәсіп.

Газетте «Қазақпараттың»
материалдары пайдаланылды.

Газет «Қазақ үні» компьютер
орталығында беттелді

АЙЛЫҚ ТАРАЛЫМЫ – 60 400
ЖАЗЫЛУ ИНДЕКСІ – 65380

Редакцияның мекен-жайы:
050006, Алматы қаласы, Қалқаман-3
ықшамауданы, С. Сейітов көшесі, 11 үй

Байланыс телефоны:
8 (727) 398-57-31

E-mail: qazaquni2000@gmail.com
www.qazaquni.kz

Кезекші редактор –
Гүлмира САДЫҚ

ТОО «Қазақ үні»
БИН 000540006784
ИИК KZ5085600000385541
АГФ АО «БанкЦентрКредит»
г. Алматы, БИК КСВКЗКХ, Кбе 17
Газет «Алматы-Болашақ» баспаханасында
басылды. Алматы қ., С. Мұқанов к., 223 б.
Көлемі: 6 баспа табақ

Ⓐ – материалдың жариялану ақысы төленген